

Regeringens proposition

2008/09:153

Språk för alla – förslag till språklag

Prop.
2008/09:153

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 9 mars 2009

Carl Bildt

Lena Adelsohn Liljeroth
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att en språklag införs.

I lagen anges att svenska är huvudspråk i Sverige. Det innebär att svenska är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det allmänna föreslås ha ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

I lagen anges också att finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska är nationella minoritetsspråk och att det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att skydda och främja dessa språk liksom det svenska teckenspråket.

I lagen anges att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Särskilda bestämmelser föreslås i fråga om utvecklingen av svensk terminologi och om svenskan i internationella sammanhang.

Enligt förslaget ska det allmänna också ha ett ansvar för den enskildes tillgång till språk. Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Den som tillhör en nationell minoritet och den som har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket respektive det svenska teckenspråket. Den som har ett annat modersmål än de nu nämnda ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Språklagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2009.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Förslag till språklag	5
3	Ärendet och dess beredning.....	7
4	Svenskan – vårt gemensamma språk	7
4.1	Svenska språket i internationaliseringens tid	7
4.2	Effekterna av en minskad användning av svenskan.....	8
4.3	Tidigare utredningar och de språkpolitiska målen	8
4.4	Dagens språklagstiftning i Sverige och andra länder	9
5	En lag som värnar språken i Sverige.....	10
5.1	Svenska språkets status regleras i lag.....	10
5.2	Språklagens förhållande till andra författningar.....	15
5.3	Svenskan som huvudspråk.....	16
5.4	Det allmännas ansvar för svenska språket.....	17
6	De nationella minoritetsspråken	21
6.1	Internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter	21
6.2	Minoritetskonventionerna	21
6.3	Det allmännas ansvar för minoritetsspråken	22
7	Det svenska teckenspråket.....	23
7.1	Står starkt – men är inte reglerat i lag	24
7.2	Teckenspråksutbildning	24
7.3	Det allmännas ansvar för det svenska teckenspråket	25
8	Språket i den offentliga verksamheten.....	26
8.1	Insyn i myndigheternas arbete	26
8.2	Förbättrad kommunikation i Sverige och EU.....	27
8.3	Domstolar och förvaltningsmyndigheter arbetar på svenska.....	28
8.4	Klarspråk i offentlig verksamhet.....	31
8.5	Termer i svenskan	32
9	Svenskan i internationella sammanhang.....	34
9.1	Praktiskt förhållningssätt inom UD.....	34
9.2	Språken i EU – en central fråga	34
9.3	Alla språk har samma status.....	35
9.4	Tolkningssystemet	35
9.5	Svenskans ställning som officiellt språk värnas.....	36
10	Den enskildes tillgång till språk.....	39
10.1	Utbildning i Sverige	39
10.2	Modersmålsundervisning.....	39
10.3	Det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk.....	40
11	Kostnads- och konsekvensanalys.....	44
12	Författningskommentar.....	45

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Värna språken – förslag till språklag (SOU 2008:26).....	52	Prop. 2008/09:153
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	55	
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser.....	57	
Bilaga 4	Lagrådets yttrande.....	59	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 2009	60	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2008/09:153

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till språklag.

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll och syfte

1 § I denna lag finns bestämmelser om svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Lagen innehåller även bestämmelser om det allmännas ansvar för att den enskilde ges tillgång till språk samt om språkanvändning i offentlig verksamhet och i internationella sammanhang.

2 § Syftet med lagen är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Lagen syftar också till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

3 § Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

Svenska språket

4 § Svenska är huvudspråk i Sverige.

5 § Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.

6 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

De nationella minoritetsspråken

7 § De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

8 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det svenska teckenspråket

9 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk. Prop. 2008/09:153

När det gäller skyldigheten för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Svenskan i internationella sammanhang

13 § Svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.

Svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas.

Den enskildes tillgång till språk

14 § Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska

1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och

2. den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

15 § Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

Regeringen beslutade i februari 2007 att ge en särskild utredare i uppdrag att utarbета ett förslag till språklag där svenska språkets status regleras (dir. 2007:17). Utredningen antog namnet Språklagsutredningen.

Regeringen beslutade i december 2007 om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2007:181).

I mars 2008 lämnade utredningen över betänkandet Värna språken – förslag till språklag (SOU 2008:26). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena och en remissammanställning finns tillgängliga i Regeringskansliet (dnr Ku2008/664/KV).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 19 februari 2009 att inhämta Lagrådets yttrande över ett lagförslag som stämmer överens med propositionens lagförslag. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5.

4 Svenskan – vårt gemensamma språk

Språket är av grundläggande betydelse för den enskilda individens möjligheter till social gemenskap. Tillgången till språk är också en förutsättning för den enskildes möjligheter att utbilda sig och skaffa sig kunskap. För att fullt ut kunna delta i samhällslivet krävs dessutom tillgång till ett språk som är gemensamt och som de som är bosatta i landet förstår och kan använda. Språket är alltså även en förutsättning för den enskildes deltagande i den demokratiska processen. I Sverige har de flesta tillgång till ett sådant gemensamt språk, nämligen svenskan, som kan användas på de flesta samhällsområden.

4.1 Svenska språket i internationaliseringens tid

Utredningen konstaterar att svenskan sedan lång tid är ett stabilt språk, som under de närmaste hundra åren till stora delar kommer att vara sig likt. Orsakerna till detta är att det finns en väl sammanhållen språkgemenskap, hög läs- och skrivkunnighet, en rik litteratur inom många områden, utförliga ordböcker och grammatikböcker av hög kvalitet, en lång och väldokumenterad historia och internationellt sett ett stort antal modersmålstalare.

Språksituationen i Sverige har emellertid, liksom i många andra länder, förändrats under senare år och blivit mer mångfasetterad.

Kännetecknande för vår tid är bl.a. en internationalisering som går i allt snabbare takt. Internationaliseringen består i ökat samarbete och utbyte

över nationsgränserna, såväl för den enskilde som för näringsliv och offentlig verksamhet. Det har blivit vanligt att studera och arbeta utomlands. Många företag driver verksamhet med förgreningar världen över. Samarbetet nationer emellan har blivit mer omfattande, för Sveriges del inte minst genom medlemskapet i Europeiska unionen.

Denna utveckling leder till krav på att människor från olika språkområden ska kunna kommunicera över språkgränserna. En följd har blivit att engelskans ställning har stärkts. Inom flera områden används engelska i allt större utsträckning, vilket i och för sig har möjliggjort internationell samverkan som bidragit positivt till Sveriges utveckling. Samtidigt har utvecklingen lett till en ökad medvetenhet om de nationella språkens betydelse och till ett intresse av att värna dessa språks ställning och utveckling.

4.2 Effekterna av en minskad användning av svenskan

Att kvalificerat arbete sker på ett språk som inte är den yrkesverksammas modersmål medför på sikt en risk för återverkningar på det nationella språkets ställning genom s.k. *domänförluster*, dvs. när ett språk ersätter ett annat inom ett samhällsområde (en domän). Enligt utredningen sker i dag domänförluster i svenskan bl.a. på grund av den utbredda användningen av engelska inom teknisk och naturvetenskaplig högre utbildning och forskning. Även delar av arbetslivet bedöms under 2000-talet kunna förlora domäner till engelskan.

En annan effekt av att kvalificerat arbete sker på ett språk som inte är den yrkesverksammas modersmål är s.k. *kapacitetsförluster*, dvs. sådana förluster i förmåga att uttrycka sig nyanserat och preciserat som det oftast innebär att arbeta på ett annat språk än sitt modersmål. Exempelvis kan nämnas den underlägsna språkliga position som det kan innebära att delta i politiska eller andra sammanhang om politikern eller tjänstemannen måste diskutera och argumentera på ett språk som inte är hans eller hennes modersmål. När det gäller den högre utbildningen kan det finnas anledning att fråga sig vilken effekt det har på undervisningens kvalitet att lärare inte undervisar på sitt modersmål.

Även det förhållandet att det i dag talas åtminstone 150 olika modersmål i Sverige sätter fokus på frågor om svenskans, och andra språks, ställning. Sedan 2000 har dessutom fem språk officiell ställning som nationella minoritetsspråk i Sverige.

4.3 Tidigare utredningar och de språkpolitiska målen

Frågan om svenska språkets ställning har under senare år utretts och diskuterats i olika sammanhang.

I propositionen Kulturpolitik (prop. 1996/97:3) gjordes bedömningen att åtgärder borde vidtas för att stärka svenska språkets ställning. År 1997 gavs Svenska språknämnden i uppdrag att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för att främja det svenska språket. Språknämnden presenterade 1998 sitt handlingsprogram Förslag till handlingsprogram för att främja det svenska språket. Språknämnden ansåg att det svenska

språkets ställning i Sverige borde lagfästas. Som det övergripande målet angav nämnden att svenskan ska bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk.

Sedan riksdagen (bet. 1999/2000:KrU2, rskr. 1999/2000:7) framfört till regeringen att den borde tillsätta en parlamentarisk utredning om främjande av det svenska språket, med utgångspunkt bl.a. i Språknämndens förslag till handlingsprogram, tillsattes 2000 Kommittén för svenska språket (Språkkommittén, dir. 2000:03). Kommittén lade 2002 fram betänkandet Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket (SOU 2002:27). I betänkandet presenterades ett förslag till handlingsprogram för svenska språket. Betänkandet innehöll även ett förslag till en lag som reglerade det svenska språkets ställning som landets huvudspråk. I propositionen Bästa språket – en samlad svensk språkpolic (prop. 2005/06:2) lämnades inget lagförslag, men fyra mål för den samlade svenska språkpolicen föreslogs. Riksdagen antog förslaget (bet. 2005/06:KrU4, rskr. 2005/06:89). De fyra språkpoliciska målen är följande:

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.
- Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.
- Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Av intresse under senare år är dels att en gemensam nordisk språkdeklaration har utarbetats och undertecknats, dels att språkfrågorna inom EU har gjorts till ett eget politikområde med en ansvarig kommissionär.

En gemensam språkpolicisk linje som kan iakttas i Sverige och Europa är senare års fokusering på behovet av åtgärder för att bevara språklig mångfald och främja flerspråkighet. Också sambandet mellan språk och mänskliga rättigheter har kommit alltmer i fokus och i detta sammanhang diskuteras även frågor om nationella minoritetsspråk och teckenspråk.

4.4 Dagens språklagstiftning i Sverige och andra länder

I svensk lagstiftning finns inte några bestämmelser som direkt reglerar det svenska språkets status. Av viss reglering framgår dock indirekt att lagstiftaren förutsatt att det är svenska som används, t.ex. i muntliga och skriftliga sammanhang hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Sådana bestämmelser finns i rättegångsbalken, förvaltningslagen (1986:223) och förvaltningsprocesslagen (1971:291). Där anges bl.a. när myndigheterna bör, får eller ska anlita tolk i fall då någon inte behärskar svenska språket, eller det på grund av tal- eller hörselskada behövs tolk. Bestämmelser om användning av språk finns vidare i t.ex. patientdatalagen (2008:355) och Radio- och TV-lagen (1996:844). I förvaltningslagen finns en bestämmelse som rör myndigheternas skyldigheter att använda en svenska som är klar och begriplig i beslut och skrivelser.

Den nordiska språkkonventionen, som trädde i kraft 1987, omfattar Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge. Genom konventionen har staterna förbundit sig att verka för att medborgare i en fördragsslutande stat vid behov ska kunna använda sitt eget språk vid kontakt med myndigheter och andra offentliga organ i en annan fördragsslutande stat. Arbetet pågår med en ny nordisk språkkonvention.

I lagen (1995:479) om nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster finns bestämmelser som innebär att en medborgare i ett nordiskt land vid skriftlig kontakt med en myndighet i ett annat nordiskt land i ett ärende som rör socialt bistånd eller sociala tjänster har rätt att använda danska, finska, isländska, norska eller svenska och att myndigheten i sådana fall ska svara för att medborgaren, om det behövs, får den tolk- och översättningshjälp som krävs.

När det gäller språklagstiftning internationellt konstateras det i utredningen att variationerna är ganska stora mellan olika länder. I några europeiska länder finns det bestämmelser som reglerar det nationella språkets status i grundlag kompletterade med ytterligare bestämmelser på lag- och förordningsnivå. Så är det i t.ex. Finland, Frankrike och Polen. I Norge finns på lagnivå en reglering om förhållandet mellan bokmål och nynorsk som skriftspråk. I andra länder är situationen som i Sverige, dvs. en grundläggande lagreglering av det nationella språket saknas. Det gäller t.ex. Danmark, Tyskland och Storbritannien. I några länder har man valt att lagfästa regler om språkets korpus, dvs. grammatiska och lexikala strukturer. Så har man gjort i Danmark i fråga om rättskrivning och i Frankrike framför allt när det gäller terminologifrågor.

Det finns avslutningsvis i detta sammanhang anledning att påpeka att regeringen vidtagit flera åtgärder för att främja flerspråkighet i Sverige. I dagens värld är kunskaper i främmande språk en stor tillgång. Ett exempel på ambitionen att förbättra språkkunskaperna är att antagningsreglerna till högre utbildning gjorts om så att studier i främmande språk i skolan kan ge extra meritpoäng. Ett engagemang för att värna svenskans ställning står inte i strid med ambitionen att öka flerspråkigheten i Sverige.

5 En lag som värnar språken i Sverige

5.1 Svenska språkets status regleras i lag

Regeringens förslag: En språklag införs som reglerar svenska språkets status och ger en tydlig signal om den vikt som svenska språket har.

Lagens övergripande syfte ska vara att ange språkens ställning och användning i det svenska samhället, men även att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Den stora majoriteten av remissinstanserna är positiva till att reglera svenska språkets status. Bland de remissinstanser

som tillstyrker lagförslaget eller som i huvudsak inte har några invändningar mot en sådan reglering finns *Justitieombudsmannen, Patent- och registreringsverket, Justitiekanslern, Domstolsverket, Exportrådet, Socialstyrelsen, Karolinska Institutet, Sida, Svenska institutet, Ekonomistyrningsverket, Statskontoret, Statens skolverk, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Statens kulturråd, Uppsala universitet, Stockholms universitet, Chalmers tekniska högskola, Kungliga Tekniska högskolan, Terminologicentrum TNC, Riksarkivet, Institutet för språk och folkminnen, Handikappombudsmannen, Svenska Akademien, Sveriges Kommuner och Landsting, Språkvårdssamfundet, Hörselskadades Riksförbund, Svenska Tornedalingars Riksförbund och Sverigefinska Riksförbundet.*

Hovrätten för Västra Sverige, Lunds universitet, Nätverket Språkförsvaret och Jokkmokks kommun tillstyrker förslaget men anser att regleringen borde ske i grundlagen.

Sametinget, Samernas Utbildningscentrum, Högskolan i Skövde och Samisk språknämnd i Norge tillstyrker förslaget under vissa särskilda förutsättningar.

Riksbankens styrelse och Kungl. Vetenskapsakademien har inget att invända mot förslaget men anser inte att det är självklart att en språklag behövs, eftersom svenskan är ett stabilt språk.

Högschoolverket tillstyrker men menar att lagförslaget inte är tillräckligt väl anpassat till högschoolsektorn.

Kammarrätten i Stockholm har inget att erinra mot att en språklag införs, men uttrycker farhågor för att lagen kan bli svår att tillämpa. Enligt kammarrätten kan det även ifrågasättas om lagen skulle ha någon verkan.

Stockholms tingsrätt och Göteborgs universitet avstyrker förslaget. *Stockholms tingsrätt* anser att den föreslagna lagen saknar egentlig normerande verkan. *Göteborgs universitet* anser att de språkpolitiska målen som riksdagen beslutat om är tillräckliga för att ange det allmännas bruk av svenska och andra språk.

Vetenskapsrådet menar att forskningen som är internationell till sin natur har ett enhetligt språk i engelskan.

Skälen för regeringens förslag

Alla ska kunna delta i det offentliga samtalet

Under senare år har språkens betydelse för både de demokratiska processerna och för individens kulturella identitet kommit att sättas alltmer i fokus. Det gäller såväl nationellt som internationellt. Språklig mångfald har blivit ett flitigt använt begrepp i EU-sammanhang. Åtgärder för att bevara språklig mångfald förenas med åtgärder för att bevara de enskilda språken. Den språkliga mångfalden tydliggör samtidigt att det finns behov av gemensamma språkliga plattformar för utbytet mellan olika länder, kulturer och individer.

För samhället är tillgången till information på ett gemensamt språk som var och en förstår ytterst en demokratifråga. I det perspektivet får frågan om att bevara och utveckla det svenska språket som ett komplett

Förändringar i språksituationen

Eftersom språksituationen i Sverige har varit relativt stabil under lång tid, kan man i likhet med *Riksantikvarieämbetet* ställa sig frågan om det finns ett behov av särskild lagstiftning på området. Avgörande för svaret på denna fråga måste vara de förändringar som skett i språksituationen, framför allt sedan slutet av 1900-talet. Vi har erkänt fem språk som nationella minoritetsspråk. Sveriges utveckling mot ett alltmer mångkulturellt och därmed mångspråkigt samhälle har accelererat. Den fortgående internationaliseringen har starkt påverkat språkanvändningen inom vissa samhällssektorer, bl.a. näringsliv, högre utbildning och forskning. Inom dessa områden har användandet av andra språk än svenska även kunnat bidra positivt till utvecklingen av svensk forskning och utbildning som är internationellt konkurrenskraftig.

Värna vårt gemensamma språk

Det har blivit allt tydligare att vi bör värna om ett gemensamt språk som är komplett och samhällsbärande. Svenska språket är av hävd det språk som används i Sverige och därmed den viktigaste identitets- och kulturbäraren. Svenska är det helt dominerande språket inom landets gränser. Svenska språket är därför av stor betydelse för Sverige och de människor som verkar och bor här. Att det kompletta och samhällsbärande språket i Sverige ska vara det svenska språket är alltså en given utgångspunkt. Samtidigt kan det finnas behov inom vissa områden, inte minst forskning och utbildning, att kunna använda andra språk än svenska.

För alla som har svenska som modersmål är det naturligt att svenskan som det gemensamma språket i Sverige har en speciell ställning. Det är också värt att notera att detta enligt utredningen är en utbredd uppfattning även hos dem som lever i Sverige och tillhör en nationell minoritet eller har ett annat modersmål än svenska.

En tydlig språkpolitisk signal

Att lagstifta om svenskan som huvudspråk har en stor praktisk och symbolisk betydelse. Det ger en tydlig signal om svenskans betydelse i vårt samhälle och garanterar att svenskan även i framtiden ska vara vårt huvudspråk. En stor majoritet av remissinstanserna har också ställt sig bakom en sådan lagreglering.

Förutom en statushöjande effekt för de språk som regleras kan lagstiftning också antas leda till en ökad medvetenhet i frågor som rör språkanvändning. Detta är viktiga mål för en språklagstiftning.

Några remissinstanser har ifrågasatt behovet av lagstiftning och menar att de språkpolitiska målen är tillräckliga för att ange det allmännas bruk av svenska och andra språk. Vi anser dock att i det skede av snabb utveckling som nu råder inom språkområdet kan en språklag bidra till en

ökad medvetenhet om vikten av att vi värnar landets huvudspråk. Att i en lag reglera språkstatusfrågor bör ge större tyngd och få större genomslagskraft än språkpolitiska mål i annan form. En språklag skulle fylla funktionen att lyfta fram och tydliggöra de nationella språkpolitiska målen.

Den fortgående internationaliseringen påverkar i hög grad språkens utveckling och användning. Från rent språklig synpunkt är denna utveckling inte oproblematiserad. Den har emellertid många positiva och önskvärda konsekvenser. Det är därför av vikt att en språklagstiftning utformas på ett sådant sätt att den inte hämmar en fortsatt internationalisering.

Utgångspunkten de språkpolitiska målen

Det har hittills inte framgått av lag vilken ställning svenska språket har i Sverige. De språkpolitiska målen som riksdagen antagit bör dock kunna läggas till grund för utformningen av lagen. I dessa mål framhålls att det svenska språket ska vara ett komplett och samhällsbärande språk, vilket innebär att det ska kunna användas inom samhällets alla områden. Det i sin tur kräver att det utvecklas svenska ord, termer och begrepp för olika nya rön och företeelser som följer av utvecklingen inom olika områden. Användningen av andra språk kan ha större eller mindre inverkan på svenska språkets ställning som ett komplett språk inom skilda områden eller domäner. Av särskilt intresse i detta sammanhang är som framgått engelskans inflytande inom områden som utbildning, forskning, näringsliv och politik.

Förutom vikten av det svenska språket framhålls i de språkpolitiska målen att alla ska ha rätt till språk, såväl svenska som nationella minoritetsspråk och andra modersmål.

En skyldighetslag med grundläggande bestämmelser

Som påpekas i utredningen kan man utifrån en övergripande lagreglering i framtiden komplettera bestämmelserna i den takt och omfattning som lagstiftaren bedömer att det finns behov av. Sådana kompletteringar kan ske i språklagen eller i speciallagstiftning. Befintliga mer detaljerade bestämmelser som rör språk, t.ex. om tolkning och översättning, bör också finnas kvar i respektive lag eller förordning. Det kan gälla allt från frågor om språkundervisning och undervisningsspråk inom utbildningsväsendet till rätten till tolkstöd i olika sammanhang.

Även om tyngdpunkten i språklagen bör ligga vid det svenska språkets ställning, bör det vara tydligt att den inte syftar till att värdera de språk som används här i landet. Modersmålets betydelse för varje individs identitet och utveckling kommer till uttryck i bl.a. internationella konventioner om grundläggande mänskliga rättigheter, vilket ger anledning att även se till den enskildes behov av modersmål vid utformningen av språklagen.

Sammantaget är vår uppfattning att en språklag bör innehålla grundläggande bestämmelser dels om svenskans och andra språks status i

En viktig fråga när det gäller utformningen av en språklag är om den ska utformas så att lagen ger den enskilde möjlighet att – i sista hand genom talan i domstol – kräva ut en rättighet av något slag, t.ex. undervisning i ett visst språk, eller om lagen ska utformas på det sättet att den ålägger det allmänna en skyldighet att ge enskilda t.ex. möjlighet att lära sig språk. I det senare fallet har den enskilde inte någon individuell möjlighet att utkräva en rättighet.

Förutsättningarna för att förverkliga språkpolitikens mål skiftar starkt mellan olika sektorer av samhället. Av det följer att en lagstiftning om språk måste bli generell till sin karaktär. Vi anser att det knappast är möjligt och i varje fall inte lämpligt att från en sådan utgångspunkt föreslå en rättighetslag. Förslaget till språklag har därför utformats som en skyldighetslag med skyldighet för det allmänna både att värna språk och att svara för att enskilda får tillgång till språk. En sådan ordning hindrar i princip inte att mera detaljerade föreskrifter inom begränsade områden, t.ex. om viss språkutbildning, utformas så att de innefattar rättigheter för den enskilde.

Inga sanktionsbestämmelser i lagen

Lagrådet anser att införandet av en lag med opreciserade och icke-sanktionerade bestämmelser framstår som en tveksam åtgärd från rent rättsliga synpunkter. Lagrådet konstaterar dock samtidigt att det är tydligt att det är andra aspekter som får bli avgörande när det gäller att ta ställning till behovet av en språklag och om syftet bakom en sådan lag kan uppnås. Vissa remissinstanser har ifrågasatt om en språklagstiftning utan sanktioner skulle få något genomslag.

Vi konstaterar att det till lagstiftning som ska vara direkt handlingsstyrande vanligen knyts sanktioner. När det gäller språkbruk finns det emellertid redan lagstiftning som utgår från att svenska är det gemensamma språket i Sverige, bl.a. bestämmelser om tolkning och översättning av handlingar och om den språkliga utformningen av myndigheters skrivelser och beslut (t.ex. i förvaltningslagen). Dessa regler åtföljs inte av direkta sanktioner. Det ska dock noteras att det är fråga om bestämmelser som gäller inom myndighetsverksamhet och att det därför finns andra medel än sanktioner, t.ex. Justitieombudsmannens och Justitiekanslerns tillsyn, som kan trygga att bestämmelserna följs.

Om en språklag utformas på så sätt att den i huvudsak innehåller grundläggande bestämmelser av generell karaktär om språks status och användning och att handlingsreglerna väsentligen är riktade till företrädare för det allmänna, behövs det enligt vår mening inte några uttryckliga sanktioner. Till detta kommer att ett sanktionssystem, för att bli rättssäkert, oftast förutsätter en detaljeringsgrad i fråga om handlingsregler som språklagen inte bör ha.

Lagrådet anser att en lagreglering av svenskans ställning som huvudspråk närmast bör befästas i grundlag och inte i vanlig lag. Lagrådet konstaterar dock att även förekomsten av en språklag kan förväntas leda till en ökad medvetenhet hos alla om betydelsen av språk och deras användning. Även några av de remissinstanser, som i och för sig är positiva till att svenskans ställning lagfästs, anser att detta ska ske i grundlag.

Grundlagsutredningen har nyligen lämnat sitt slutbetänkande (SOU 2008:125). Betänkandet innehåller inte något förslag om en reglering av svenska språkets ställning. Någon ny översyn av regeringsformen med sikte på en sådan reglering är inte aktuell. Till detta kommer att den föreslagna språklagen innehåller ett antal bestämmelser om språk i Sverige utöver bestämmelsen om svenskan som huvudspråk. Det vore under alla förhållanden inte lämpligt att hela den föreslagna språklagen lyftes in i grundlagen.

Regleringen bör därför ske genom vanlig lag. Lagrådet påpekar som framgått också att även en reglering i vanlig lag kan förväntas leda till en ökad medvetenhet om betydelsen av språk och deras användning.

5.2 Språklagens förhållande till andra författningar

Regeringens förslag: Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från språklagen ska den bestämmelsen gälla.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Patent- och registreringsverket* anser att förslaget är viktigt mot bakgrund av bl.a. bestämmelsen i 82 § patentlagen.

Uppsala universitet och *Myndigheten för skolutveckling* menar att språklagen borde ange en miniminivå på så vis att andra förordningar och lagar tar över endast när de ställer mer långtgående krav.

Nätverket Språkförsvaret anser att språklagens status blir oklar med denna bestämmelse. *Lunds universitet* önskar en mera preciserad ordning för hur konflikter mellan språklagen och andra lagar bäst bör hanteras.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget till språklag innehåller bestämmelser av övergripande karaktär. I ett antal författningar finns mer eller mindre detaljerade bestämmelser som rör språkanvändning. Det bör därför klargöras att bestämmelserna i språklagen inte ska gälla om någon annan lag eller förordning innehåller bestämmelser som avviker från språklagen. Detta är angeläget också i förhållande till de regler som syftar till att skydda den enskilde mot diskriminering på grund av språk. Ett exempel på en bestämmelse som kan sägas avvika från språklagen är 82 § patentlagen. Av den bestämmelsen framgår att en fullständig översättning av europeiska patent till svenska inte är ett krav för att patentet ska få verkan i Sverige.

Ett flertal internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till innehåller förbud mot diskriminering på grund av språk. I grundlagsform finns det i 1 kap. 2 § regeringsformen bestämmelser som ska ge skydd

för enskilda mot diskriminering på grund av bl.a. språklig tillhörighet. I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser mot diskriminering på grund av bl.a. etnisk tillhörighet och funktionshinder. I den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), som gäller som lag i Sverige, anges i artikel 14 att de fri- och rättigheter som anges i konventionen ska säkerställas så att de kan åtnjutas utan någon åtskillnad på grund av bl.a. språk.

De föreslagna bestämmelserna i språklagen ska självfallet inte i något avseende begränsa det skydd för den enskilde mot diskriminering på grund av språk som gäller enligt andra författningar.

I förslaget till språklag finns också bestämmelser om språkanvändningen i den offentliga verksamheten. En av dessa bestämmelser (10 §) innebär att svenska är språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet (se avsnitt 8.3 nedan). Med tanke på att det inom framför allt vissa områden inom den offentliga verksamheten kan finnas behov av att mer regelmässigt kunna använda andra språk bör det finnas möjlighet att i en förordning medge sådana undantag. Regeringen överväger bland annat ändringar av högskoleförordningen för att förtydliga möjligheten att använda andra språk än svenska inom forskning och högre utbildning.

5.3 Svenskan som huvudspråk

Regeringens förslag: Svenska språket ska i sin funktion som det kompletta och samhällsbärande språket i Sverige kallas huvudspråk. Som huvudspråk ska svenskan vara samhällets gemensamma språk, som ska kunna användas inom alla samhällsområden. I lagen ska det också anges att alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till svenska.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker att termen huvudspråk används för det svenska språket.

Eskestuna kommun föreslår att begreppet nationellt språk används i stället för huvudspråk. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att utredningen, genom att inte använda begreppet nationalspråk, ger efter för krafter som vill erövra vedertagna begrepp som nation och nationell. *Nätverket Språkförsvaret* och *SverigeFinländarnas delegation* anser att benämningen officiellt språk eller nationalspråk vore att föredra.

Sametinget tillstyrker att svenskan förklaras vara samhällets gemensamma språk, under förutsättning att samiskan förklaras vara ett samhällsbärande språk bredvid svenskan inom hela svenska delen av Sápmi.

Skälen för regeringens förslag: De gällande nationella språkpolitiska målen anger att det svenska språket ska vara ett komplett och samhällsbärande språk. Det innebär att svenska ska kunna användas inom alla delar av samhället, t.ex. inom administrationen, rättsväsendet,

det politiska systemet, alla nivåer inom undervisningsväsendet, arbetslivet och kulturlivet. En särskild fråga i sammanhanget är hur svenskans ställning som ett komplett och samhällsbärande språk ska uttryckas.

I Finland har man valt att kalla finska och svenska landets "nationalspråk". I Norge kallas nynorsk och bokmål "landets språk". I den franska språklagen används uttrycket "republikens språk" om franskan. I många sammanhang talas det om "officiella språk". Inom EU har alla medlemsstater minst ett officiellt språk.

I de nationella språkpolitiska målen anges att svenska språket ska vara "huvudspråk" i Sverige. Det stora flertalet remissinstanser är positiva till denna term. Termen huvudspråk betonar betydelsen av det svenska språket och ger tydliga signaler om att svenska är det språk som talas av det stora flertalet av landets invånare, samtidigt som termen påminner om att det även finns andra språk att ta hänsyn till. Vi föreslår därför att termen huvudspråk används för att ange svenskans ställning.

Som huvudspråk ska svenskan vara det samhällsbärande språket i Sverige. Konkret innebär det att all offentlig verksamhet bygger på svenska språket. Lagar stiftas och publiceras på svenska, handläggningsspråket vid förvaltningsmyndigheter och domstolar är svenska och kommunikation med myndigheterna kan alltid ske på svenska. Beslut och andra viktigare handlingar som ska expedieras upprättas som huvudregel på svenska och information till allmänheten om offentlig verksamhet finns alltid på svenska.

Svenskans ställning som huvudspråk innebär att det är samhällets gemensamma språk som ska följa samhällsutvecklingen i stort, t.ex. i fråga om vokabulär och terminologi, och därigenom kunna användas inom alla sektorer av samhället. Som samhällets gemensamma språk bör alltså svenskan vara ett komplett språk.

Denna roll som svenska språket har i samhället betyder att det ska vara tillräckligt för den som verkar och bor i Sverige att behärska svenska för att kunna delta i samhällslivet och ta tillvara sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter. Den enskilde ska alltså kunna utgå från att han eller hon vid kontakter med myndigheter alltid har möjlighet att kommunicera – muntligt och skriftligt – på svenska. Detta ställer samtidigt krav på att samhället ger alla som är bosatta i Sverige tillgång till svenska språket genom att man ger dem möjlighet att lära sig svenska i tillfredsställande utsträckning. Också detta bör regleras i språklagen (se 14 §).

Sametinget anser att även samiskan ska förklaras vara huvudspråk bredvid svenskan. Enligt vår mening är dock de föreslagna bestämmelserna om de nationella minoritetsspråken (se nedan) tillräckliga för att skydda och främja samiskan.

5.4 Det allmännas ansvar för svenska språket

Regeringens förslag: Det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att svenska språket används och utvecklas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Statens skolverk* uppmärksammar att en del fristående grund- och gymnasieskolor har undervisning delvis på annat språk än svenska.

Högskoleverket anser att det är rimligt att det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas inom olika samhällsområden. För att språklagen ska få genomslag på lärosätena skulle det enligt verket dock behövas tydligare och bättre anpassade direktiv i form av en särskild förordning för högskolesektorn. *Umeå universitet* anser att det bör vara ett krav att myndigheter utvecklar språkliga handlingsprogram. *Chalmers tekniska högskola* anser att det är en viktig demokratifråga att den svenska allmänheten ska kunna ta del av undervisning och forskningsresultat och att ytterligare domänförluster motverkas.

Myndigheten för skolutveckling påpekar att kommunerna redan i dag av olika skäl har svårt att klara sin uppgift att lära ut språk i skolan och att det är tveksamt om tillkomsten av språklagen ökar möjligheterna till detta.

Svenska Akademien anser att undervisning på svenska ska erbjudas inom samtliga ämnesområden på universitet och högskolor och att undantag bör beviljas endast i mycket speciella fall. Akademien föreslår ett tillägg till lagtexten där det slås fast att huvudregeln är att svenska ska vara det språk som används i utbildningsväsendets samtliga stadier. *Terminologicentrum TNC* och *Riksantikvarieämbetet* framför liknande synpunkter som Svenska Akademien.

Lunds universitet och *Institutet för språk och folkminnen* anser att svenska språket ska vara undervisningsspråk där utbildning bedrivs med offentliga medel, dvs. även i friskolor och hos enskilda utbildningsanordnare.

Ekonomistyrningsverket, *Uppsala universitet*, *Skellefteå kommun*, *Kungl. Vetenskapsakademien* och *Lunds universitet* anser att begreppet ”det allmänna” är vagt.

Göteborgs universitet anser att eventuella språkliga kapacitetsförluster inom den högre utbildningen väl övervägs av de kvalitetsvinster som uppnås med användningen av engelska.

Handikappombudsmannen och *Myndigheten för handikappolitisk samordning* anser att det allmännas ansvar för att svenskan används och utvecklas ska gälla svenskan i både tal och skrift, till vilken också ska räknas den svenska punktskriften.

Skälen för regeringens förslag

Om ett språk ska vara gemensamt måste det användas

För att det svenska språket ska fylla funktionen som huvudspråk och därmed vara samhällets gemensamma språk krävs att det både används och utvecklas inom alla samhällsområden.

Utredningen redogör för olika negativa effekter på ett språk när andra språk tar över inom vissa samhällsområden. Om en viss terminologi som används inte längre är tillgänglig på det språk som en huvuddel av landets befolkning talar, försämras t.ex. möjligheterna till insyn och kontroll av allmän verksamhet. Vidare kan förutsättningarna för

kommunikation mellan olika grupper, t.ex. mellan experter och lekmän, försämrats om inte ord och uttryck kan översättas. En annan effekt är att ett annat språk kan komma att anta status som "elitspråk" medan det mer allmänt använda språket får lägre status. Med den roll som det allmänna har i samhället är det därför ytterst viktigt att det allmänna genom dess verksamhet ger en tydlig signal om att svenskan är samhällets gemensamma språk. Prop. 2008/09:153

Allas ansvar men ett särskilt ansvar för det allmänna

Möjligheten för var och en att hålla sig informerad om omvärlden och delta i samhällsutvecklingen och den allmänna debatten är ytterst en demokratifråga. Intresset och i viss mån även ansvaret för svenskans användande och utveckling – och för dess funktion som huvudspråk – får därför i grunden anses vara gemensamt för alla som bor i Sverige. Det allmänna ska genom att ge service, förmedla information och fatta beslut tillgodose enskildas och allmänna behov inom olika samhällsområden. I denna verksamhet har språket och språkbruket stor betydelse för var och en.

Det allmänna bör därför ges ett särskilt ansvar för att svenska språket används och utvecklas så att det ska kunna fylla funktionen som huvudspråk. Konkret innebär det att svenska ska användas i stället för andra språk när det är möjligt med hänsyn till verksamheten. I ansvaret ligger också att åtgärder ska vidtas för att förhindra att svenska språket tappar mark inom alla de områden som omfattas av offentlig verksamhet. Vidare kan det t.ex. handla om att inom olika områden utarbeta strategier för när arbeten skrivna på andra språk ska översättas till svenska och strategier för terminologiutveckling.

Några remissinstanser anser att begreppet "det allmänna" är vagt. Som begrepp för stat och kommun förekommer "det allmänna" i t.ex. regeringsformen och yttrandefrihetsgrundlagen. När man talar om det allmännas verksamhet avses alltså offentlig verksamhet som utövas genom staten, primärkommunerna och landstingen. De statliga och kommunala organen utgörs av beslutande politiska församlingar, dvs. riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige och av myndigheter, dvs. regering, domstolar och förvaltningsmyndigheter. Det är genom dessa organ som en stor del av det som skulle kunna kallas samhällsbärande verksamhet sker.

Det särskilda ansvaret kan variera

Ekonomistyrningsverket och *Uppsala universitet* anser att det är oklart vad det allmännas ansvar innebär. Behovet av insatser för att värna svenskan som huvudspråk skiftar dock mellan olika sektorer av samhället. Därför är det inte möjligt att i lagen närmare precisera vad ansvaret innebär.

Vår bedömning är alltså att detaljerade åtgärder inte primärt bör komma till stånd genom lagstiftning, men att det allmänna bör ges ett särskilt ansvar för att det svenska språket fortsatt används och utvecklas. Myndigheter och andra offentliga organ där behov av åtgärder kan finnas

bör analysera den egna verksamheten och komma fram till hur de i det löpande arbetet ska leva upp till sitt ansvar att värna svenskan som vårt huvudspråk. Prop. 2008/09:153

Svenskans användning och utveckling inom högre utbildning och forskning

Flera remissinstanser påtalar de särskilda förhållanden som gäller inom forsknings- och utbildningsområdena.

På svenska universitet och högskolor förekommer en utbredd användning av engelska, särskilt inom de naturvetenskapliga områdena. En stor del av kurslitteraturen är på engelska och allt mer av undervisningen sker på engelska.

I propositionen Ett lyft för forskning och innovation (prop. 2008/09:50) har vi redovisat hur forskningens kvalitet och konkurrenskraft kan ökas. Vi konstaterar bl.a. att den internationella dimensionen av forskningspolitiken behöver förstärkas om svenska lärosäten ska kunna tillhöra de främsta i världen. Att använda andra språk än svenska är i många fall nödvändigt för att stärka forskningens internationalisering.

Det finns en medvetenhet inom utbildnings- och forskningsområdena om hur användningen av engelska på sikt kan påverka de nationella språkens ställning. Detta visar sig bl.a. i att det vid vissa universitet och högskolor utarbetats språkliga handlingsprogram. Utredningen konstaterar att det inom forskarvärlden generellt ses som naturligt och berättigat att forskningsresultat görs tillgängliga för allmänheten, t.ex. genom att resultaten sammanfattningsvis översätts till svenska. Detta framgår också tydligt av remissvaren.

Värdet av att använda svenskan får vägas mot behovet att i vissa fall använda andra språk inom särskilda verksamhetsområden, och i konkreta fall kan sådana överväganden leda till att det bedöms lämpligt eller nödvändigt att använda andra språk.

I den föreslagna språklagen ställs i och för sig inte några krav på att språket för forskning och utbildning ska vara svenska. Vad som ska gälla inom forskning och undervisning bestäms av myndigheterna på området efter överväganden kring relevanta faktorer inom verksamhetsområdet. För att förtydliga möjligheten att använda andra språk än svenska inom forskning och högre undervisning överväger regeringen en sådan ändring av högskoleförordningen. Det är självklart så att det engelska språket även fortsättningsvis kommer att spela en stor roll i det svenska högskoleväsendet. Det allmännas särskilda ansvar för att svenskan används och utvecklas innebär dock att man bör överväga hur detta ansvar uppfylls på mest ändamålsenliga sätt. Den enskilde forskarens fristående ställning innebär också att det är han eller hon som avgör vilket språk som används i olika sammanhang inom forskningen.

6.1 Internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter

I utredningen redogörs det ingående för Sveriges internationella överenskommelser som på olika sätt berör språkfrågor. Språk nämns som en grund för diskriminering i artikel 2 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42). Enligt FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (SÖ 1971:41) åtar sig konventionsstaterna att garantera att de rättigheter som konventionen omfattar kan utövas utan diskriminering på grund av bl.a. språk. I FN:s barnkonvention (SÖ 1990:20) finns en bestämmelse som motsvarar artikel 2 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, antagen den 10 december 1948, innehåller ett förbud mot diskriminering bl.a. på grund av språk. Enligt artikel 1 i FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter ska staterna med lagstiftningsåtgärder och på annat sätt skydda de språkliga minoriteternas språkliga identitet och främja sådana förhållanden som kan bidra till att denna identitet utvecklas.

I Europakonventionen finns också bestämmelser som uttryckligen gäller språkliga rättigheter och som tjänar som värn för dessa rättigheter.

6.2 Minoritetskonventionerna

Sverige anslöt sig 2000 till Europarådets två konventioner som rör minoriteter: ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen) och Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen). Sedan 2000 gäller en särskild lagstiftning som ger enskilda rätten att i sina kontakter med förvaltningsmyndigheter och domstolar använda samiska, finska och meänkieli. Bestämmelserna finns i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Bestämmelserna gäller i vissa kommuner, s.k. förvaltningsområden, där språken är utbredda och har lång tradition.

Regeringen har i lagrådsremissen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna lämnat förslag till en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I lagrådsremissen föreslås bl.a. att nuvarande minoritetsspråkslagar ersätts med den föreslagna lagen. Även en rad andra förslag för att stärka de nationella minoritetsspråken lämnas.

Regeringens förslag: I språklagen anges att finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska har ställning som nationella minoritetsspråk. Vidare föreskrivs att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja minoritetsspråken.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Den stora majoriteten av remissinstanserna är positiva till att minoritetsspråken regleras i lag och till att det allmänna har ett särskilt ansvar.

Sameskolstyrelsen anser att språklagen bör innehålla garantier till skydd för de nationella minoriteterna och för samerna även i dess ställning som urfolk.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Sverigefinländarnas delegation och *Hudiksvalls kommun* anser att det särskilda ansvaret bör preciseras.

Skälen för regeringens förslag

En del av Sveriges kulturarv

De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av Sveriges kulturarv. En central utgångspunkt för vårt reformarbete är att de nationella minoriteternas egenmakt och förutsättningarna för att bevara och stödja deras språk och kultur stärks (prop. 2008/09:1, utg.omr. 1). Kunskapen och medvetenheten om de nationella minoriteterna och deras förutsättningar ska förbättras i samhället.

En viktig del av minoritetspolitiken är alltså att stödja minoritetsspråken så att de hålls levande och att den kultur som är knuten till språken förs vidare. De nationella minoriteternas rätt till skydd för och rätt att använda minoritetsspråken i privata och offentliga sammanhang är en integrerad del av det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna. Genom ratificeringen av ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen har Sverige åtagit sig att aktivt främja de fem minoritetsspråkens fortlevnad som levande språk i landet. Konventionsanslutningarna har lett till lagarna om rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar inom vissa förvaltningsområden. Lagarna berör endast de tre minoritetsspråk som getts förstärkt skydd enligt minoritetsspråkskonventionen. När det gäller jiddisch och romani chib finns i dag ingen lagreglering och inte heller för finska, meänkieli och samiska utanför de sju kommuner i Norrbotten som utpekats som förvaltningsområden (se dock ovan om lagrådsremissen med förslag till en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk). Det bör nämnas att i förordningar på skolområdet har bestämmelser införts om dels att alla elever ska ha kunskaper om de nationella minoriteterna, dels att de nationella minoritetsspråken ska stärkas i skolan.

Eftersom lagregleringen kan sägas vara ofullständig bör det i språklagen uttryckligen anges att det allmänna har ett ansvar för att

Statushöjande effekt

Att ange de fem minoritetsspråken i språklagen innebär en markering av att språken getts en särskild officiell status i Sverige. Detta bör ha en starkt statushöjande effekt och främja minoritetsspråkens fortlevnad. Språken bör komma att ytterligare synliggöras i det svenska samhället. Även varieteter av språken avses.

Den föreslagna regleringen överensstämmer också med den inställning som företrädare för de nationella minoriteterna och Europarådet gett uttryck för. När det gäller främjande av de nationella minoritetsspråken innebär detta att aktiva åtgärder ska vidtas för att stärka språken så att de bevaras som levande språk i Sverige. Detta bygger på skyldigheten enligt minoritetsspråkskonventionen att ratificerande stater ska bygga sin politik, lagstiftning och praxis på de mål som anges i konventionen, bl.a. behovet av verksamma åtgärder för att främja landsdels- eller minoritetsspråk i syfte att skydda dem.

Åtagandet har även ett nära samband med regleringen i 1 kap. 2 § sista stycket regeringsformen där det anges att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

I utredningens lagförslag har språken tagits upp i en viss ordning, vilket *Judiska Centralrådet* och *Svenska Tornedalingars Riksförbund* har invänt mot. Vi anser att språken bör anges i bokstavsordning i stället för i den ordning som utredningen föreslår.

En mer detaljerad reglering av de nationella minoritetsspråkens användning i samhället bör även i fortsättningen finnas i särskild lagstiftning. Här kan hänvisas till lagrådsremissen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna.

7 Det svenska teckenspråket

I likhet med andra språk är teckenspråk nationella. Det teckenspråk som till alldeles övervägande del används i Sverige är det svenska teckenspråket.

Gemensamt för de teckenspråkiga är att de i olika utsträckning är beroende av teckenspråk för att på ett fullgott sätt kunna kommunicera med andra. Utöver de teckenspråkiga finns personer som är beroende av teckenspråk av andra skäl än funktionsnedsättning, t.ex. anhöriga till teckenspråkiga och yrkesverksamma som är beroende av teckenspråk för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Sverige har ratificerat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder. Syftet med konventionen är att stärka funktionshindrades möjligheter att få del av de mänskliga rättigheter som omfattas av redan gällande konventioner om mänskliga rättigheter.

7.1 Står starkt – men är inte reglerat i lag

Teckenspråksutredningen framhåller i sitt betänkande Teckenspråk och teckenspråkiga – Översyn av teckenspråkets ställning (SOU 2006:54) att det svenska teckenspråket har en förhållandevis stark ställning, vilket bl.a. kommer till uttryck genom bestämmelser om specialskolan med undervisning i och på teckenspråk och med tvåspråkighet som målsättning. Det finns också bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) om skyldigheten för det allmänna att erbjuda tolk för vardagstolkning för döva, dövblinda, hörselskadade och vuxendöva. Vidare ska Sveriges Television, enligt sitt sändningstillstånd, sända dagliga nyheter på teckenspråk och producera program på teckenspråk. Möjligheten att erbjuda teckenspråk som allmänt språkämne för hörande elever i grundskolan, gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning anses också vara ett uttryck för den starka ställning teckenspråket har i Sverige.

Det svenska teckenspråkets status är inte reglerad i lag. Teckenspråket har dock fått officiellt erkännande genom att riksdagen 1981 erkände det svenska teckenspråket som dövas förstaspråk. Härigenom gavs teckenspråket officiell status som språk. I riksdagens beslut angavs att teckenspråk skulle vara undervisningsspråk i specialskolan för döva och hörselskadade och att teckenspråket var dövas förstaspråk.

Genom de nationella språkpolitiska målen jämföras teckenspråk med modersmål och med övriga språk som används i Sverige.

7.2 Teckenspråksutbildning

För bl.a. barn som är döva eller hörselskadade och som på grund av detta eller andra särskilda skäl inte kan gå i grundskola eller särskola, finns den statliga specialskolan. Utbildningen i specialskolan regleras i 7 kap. skollagen (1985:1100) och specialskoleförordningen (1995:401). I gymnasieförordningen (1992:394) regleras att Örebro kommun i sin gymnasieskola får anordna utbildning för döva och hörselskadade elever från hela landet (Riksgymnasium för hörselskadade). För föräldrar till barn som är beroende av teckenspråk erbjuder landstingen en grundläggande introduktionsutbildning i teckenspråk inom ramen för sitt ansvar att ge stöd för barnet och förbättra dess förutsättningar att leva med funktionshindret. Staten stödjer genom Specialpedagogiska skolmyndigheten utbildning i teckenspråk för föräldrar till barn som för sin kommunikation är beroende av teckenspråk. Dessutom anordnar myndigheten utbildning i teckenspråk för syskon till döva barn.

Hörande barn till döva föräldrar kan få undervisning i teckenspråk enligt reglerna för modersmålsundervisning i grundskole- respektive gymnasieförordningen.

För teckenspråkiga studerande på högskola är rätten till tolk reglerad i lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter vid högskolan.

Regeringens förslag: Det allmänna åläggs ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Institutet för språk och folkminnen, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Hörselskadades Riksförbund, Sveriges dövas riksförbund och Stockholms läns landsting* anser att det är av stor vikt att det svenska teckenspråket ges samma skydd som minoritetsspråken. *Specialskolemyndigheten* anser dock att det svenska teckenspråket behöver ett starkare och annorlunda stöd än de nationella minoritetsspråken.

Samernas utbildningscentrum och Samisk språknämnd i Norge anser att ett eventuellt samiskt teckenspråk bör kunna få ett likvärdigt skydd.

Skälen för regeringens förslag

En tydlig signal om teckenspråkets betydelse

Liksom för andra språkgrupper gör sig frågor om mänskliga rättigheter och diskrimineringsskydd gällande när det gäller teckenspråkiga.

Frågan om teckenspråkens ställning och de teckenspråkigas rättigheter berörs i konventioner som Sverige har anslutit sig till. I sammanhanget kan nämnas FN:s konvention om rättigheter för funktionshindrade personer, som antogs 2006 och som har ratificerats av Sverige. Som framgått innehåller konventionen särskilda bestämmelser om rättigheter för teckenspråkiga. I dessa delar innebär den att anslutna stater ger döva personer tillgång till teckenspråk samt erkänner och främjar användandet av teckenspråk. Även i deklarationen om nordisk språkpolitik understryks vikten av att också teckenspråken tillerkänns en stark ställning.

Utredningen har redogjort för att företrädare för de teckenspråkiga anser det vara mycket angeläget att det svenska teckenspråkets ställning regleras i lag och att det tillerkänns en ställning som motsvarar de nationella minoritetsspråkens. Detta framgår också av remissvaren. Flera remissinstanser betonar att en lagreglering av teckenspråkets ställning är en tydlig signal om att samhället respekterar den betydelse teckenspråket har för de teckenspråkiga och deras identitet. De framhåller också att en lagreglering utgör en långsiktigt stabil grund för teckenspråket.

I förhållande till svenskan är det svenska teckenspråket ett av många minoritetsspråk i Sverige. För dess användare har teckenspråket stor betydelse för identiteten och den kulturella tillhörigheten, i likhet med hur det är för alla som använder talade språk. Utöver detta har teckenspråket en särskild betydelse på så sätt att detta språk är en förutsättning för många av de teckenspråkiga för att kunna kommunicera med omvärlden.

Det svenska teckenspråkets ställning bör därför också regleras i språklagen. Detta sker lämpligen genom att det allmänna – liksom när det gäller minoritetsspråken – får ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Det är inte motiverat att, som

Lunds universitet menar att ordet främja frammanar en valsituation och leder till frågan om vad som ska stå tillbaka. Ordet främja används dock i både ramkonventionen och i minoritetsspråkskonventionen och är enligt regeringen lämpligt att använda även i språklagen för att uttrycka det allmännas särskilda ansvar.

Ökat stöd

Det ekonomiska stödet bör öka till de myndigheter som kan verka för att ytterligare stärka teckenspråkets ställning i samhället. Vi avser att föreslå detta i budgetpropositionen för 2010.

En mer detaljerad reglering vad gäller det allmännas insatser för att skydda och främja det svenska teckenspråket bör, liksom i fråga om minoritetsspråken, finnas i särskild lagstiftning.

8 Språket i den offentliga verksamheten

8.1 Insyn i myndigheternas arbete

De statliga och kommunala organ som inte är beslutande politiska församlingar är myndigheter. Bland dessa intar regeringen en särställning medan övriga myndigheter indelas i domstolar (statliga) och förvaltningsmyndigheter (statliga eller kommunala).

Myndighetsutövning sker med stöd av offentligrättsliga regler och kan för den enskilde innebära förmåner, rättigheter eller skyldigheter. Myndighetsutövning kan förekomma inte bara hos myndigheter utan även hos s.k. privaträttsliga subjekt, som bolag, föreningar, stiftelser eller enskild person, som har fått förvaltningsuppgifter överlämnade till sig med stöd av 11 kap. 6 § regeringsformen. Ett enskilt rättssubjekt som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter blir inte att betrakta som en myndighet. Verksamheten kommer därför inte att omfattas av förvaltningslagen och andra offentligrättsliga författningar, om det inte bestämts speciella regler för verksamheten om t.ex. tillsyn, insyn, offentlighet och besvärsmöjlighet. Exempel på fristående organ som fått förvaltningsuppgifter är Svensk bilprovning och Sveriges advokatsamfund.

Med offentlig verksamhet avses verksamheten i domstolar och förvaltningsmyndigheter samt i riksdagen, regeringen, kommun- och landstingsfullmäktige och enskilda rättssubjekt i den del av deras verksamhet som avser förvaltningsuppgifter som överlämnats med stöd av 11 kap. 6 § regeringsformen.

I 2 kap. tryckfrihetsförordningen finns bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet. Dessa bestämmelser ger den som är svensk medborgare rätt att ta del av allmänna handlingar ”till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning” och ger därmed möjlighet till insyn i myndigheternas arbete. Med myndighet likställs i fråga om allmänna handlingars offentlighet riksdagen och beslutande kommunal

församling. Offentlighetsprincipen har även gjorts tillämplig på handlingar hos vissa enskilda rättssubjekt som har anförtratts förvaltningsuppgifter, i princip sådana som innefattar myndighetsutövning (1 kap. 8 § sekretesslagen). Även i fråga om handlingar hos aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner eller landsting utövar ett rättsligt bestämmande inflytande ska i tillämpliga delar tryckfrihetsförordningens reglering om rätt att ta del av allmänna handlingar gälla (1 kap. 9 § sekretesslagen). Prop. 2008/09:153

8.2 Förbättrad kommunikation i Sverige och EU

Begreppet klarspråk har under senare år kommit att stå för begripliga myndighetstexter och ett klart och mottagaranpassat myndighetsspråk. Klarspråksarbetet är vanligtvis inriktat på att texterna ska skrivas på ett vardat, enkelt och begripligt språk. Syftet är att förbättra kommunikationen mellan myndigheter och medborgare.

När det gäller den rättsliga regleringen av myndigheternas språkvårdsarbete anges i förvaltningslagen att myndigheter ska sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. I Sverige har det också sedan flera decennier bedrivits ett arbete för att förbättra och förenkla myndighetsspråket. Kommittén för svenska språket konstaterade i sitt betänkande (SOU 2002:27) att svensk förvaltning kommit långt i detta arbete, men menade att det fanns behov av att fortsätta arbetet. Kommittén behandlade den offentliga förvaltningens språk både i ett nationellt perspektiv och i ett EU-perspektiv.

En betydande mängd offentlig svensk text produceras i EU-sammanhang. Språkkommittén ansåg att de texter som produceras inom EU ger upphov till speciella språkvårdsfrågor, eftersom de tillkommer på ett sätt som avviker från andra typer av offentliga dokument och under särskilda förutsättningar. De är till största delen översättningar, de skapas inom en förvaltning som präglas av en annorlunda skrivkultur än den svenska, och de tillkommer ofta utanför Sverige.

Språkkommittén pekade på att språkforskare och språkvårdare anser att ”EU-svenskan” kan ses som en fara för det offentliga språkbruket. Bland de aspekter som tagits upp är förekomsten av felaktiga eller språkligt dåliga översättningar, risken för att EU-texterna förstärker det redan tidigare starka inflytandet från engelskan på svenskan och att EU-texterna är krångliga och svåra att förstå.

I syfte att förbättra kvaliteten på svenska EU-texter har en särskild verksamhet för detta inrättats inom Regeringskansliet. Verksamheten som lanserades 2003 går under namnet EU-språkvården och organiseras av språkexperter vid Justitiedepartementets granskningsenhet. Det övergripande, långsiktiga målet är att EU:s rättsakter ska vara överskådliga, klara och begripliga.

Regeringen främjar ett klart myndighetsspråk på flera sätt. Regeringskansliets språkexperter granskar bl.a. lagförslag, lagrådsremisser, förordningar och kommittédirektiv i nära samarbete med granskningsenhetens jurister.

Regeringen beslutade 2006 om en ny organisation för språkvården. Flera språkvårdande verksamheter fördes samman till myndigheten

Institutet för språk och folkminnen, tidigare Språk- och folkminnesinstitutet. Myndighetens språkvårdsenhet är organiserad i en egen avdelning under namnet Språkrådet. Rådet bildades av de tidigare organisationerna Svenska språknämnden, Sverigefinska språknämnden och Klarspråksgruppen i Regeringskansliet.

Prop. 2008/09:153

Institutet för språk och folkminnen har som Sveriges officiella språkvårdsorgan till uppgift att följa och främja språkens utveckling i Sverige. Inom ramen för den nya organisationen gavs språkvården utökade uppgifter, bl.a. med inriktning på de nationella minoritetsspråken (utom samiska som Sametinget även fortsättningsvis är ansvarigt för). Institutet för språk och folkminnen är således ansvarigt för svenska, finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och svenskt teckenspråk men har också till uppgift att följa utvecklingen för alla språk i Sverige.

8.3 Domstolar och förvaltningsmyndigheter arbetar på svenska

Regeringens förslag: I språklagen anges följande.

- Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.
- Det finns särskilda bestämmelser i annan lag om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.
- Det finns särskilda bestämmelser om skyldighet för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och översätta handlingar.

Regeringens bedömning: Utredningens förslag att det i lagen ska anges att nationellt minoritetsspråk får användas när det är lämpligt genomförs inte.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har även föreslagit att det i lagen ska anges att nationellt minoritetsspråk får användas, när det är lämpligt.

Remissinstanserna: *Justitieombudsmannen* anser att bestämmelsen kan komma att tjäna som ett användbart redskap i tillsynsverksamheten.

Högskoleverket menar att med nuvarande formulering av bestämmelsen saknas utrymme för myndigheter att använda ett annat språk än svenska i verksamheten. Verket anser att det av lagtexten bör framgå att det är möjligt att vid särskilda omständigheter göra undantag från kravet på att använda svenska även när det inte handlar om att använda ett nationellt minoritetsspråk. *Uppsala universitet*, *Stockholms universitet* och *Kungliga Tekniska högskolan* frågar sig vad bestämmelsen innebär för utbildningsverksamheten. *Södertörns högskola* anser att det hade varit klargörande om lagen tydliggjorde vilka rättigheter och skyldigheter studenter och lärare har att använda andra skandinaviska språk än svenska. *Specialskolemyndigheten* anser att användningen av teckenspråk i den offentliga verksamheten bör uppmärksammas och förtydligas. *Svenska Tornedalingars Riksförbund* och *Sverigefinländarnas delegation* anser att formuleringen om nationella minoritetsspråk är vag.

Högskolan i Skövde och *Sida* ser praktiska problem med att handlingar som är skrivna på ett annat språk ska översättas till svenska. *Exportrådet* pekar på att det i många situationer är nödvändigt att kommunicera på andra språk än svenska och minoritetsspråk. Det blir därför enligt Exportrådet inte möjligt att följa ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen, och rådet utgår från att man kan anses tillhöra de självklara undantag som utredningen nämner.

Skälen för regeringens förslag

Offentlighetsprincipen

Som en konsekvens av att det i språklagen uttryckligen anges att svenskan har ställning som huvudspråk, bör frågor om språkanvändning inom den offentliga verksamheten, dvs. inom domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet, regleras i språklagen.

För att bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet i realiteten ska fylla sin funktion är det väsentligt att de handlingar som blir allmänna är skrivna på svenska, liksom att handlingar skrivna på ett annat språk än svenska och som lämnas in till myndigheten översätts i rimlig utsträckning, om de inte bedöms sakna betydelse.

Beslut och domar men även – som huvudregel – andra handlingar som blir allmänna ska därför upprättas på svenska. Även då en handling översätts till ett annat språk för att en enskild mottagare ska kunna tillgodogöra sig innehållet bör handlingen finnas i original på svenska i ärendet.

Principen om offentlighet gäller också för domstolsförhandlingar. För att denna princip ska ha en reell innebörd förutsätts att förhandlingarna hålls på svenska och att det tolkas till svenska i den mån personer som inte behärskar svenska, eller är allvarligt hörsel- eller talskadade, ska höras vid domstolsförhandlingen.

När svenska språket har särskilt stor betydelse

Innebörden av den föreslagna bestämmelsen är alltså att de offentliga organen arbetar på svenska, skriftligt såväl som muntligt. Bestämmelsen uttrycker den regel som, fastän inte lagfäst, sedan lång tid tillbaka gäller i Sverige. Kärnområdet för huvudregeln är språkanvändningen i sådana förfaranden och allmänna handlingar som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten, såsom den politiska beslutsprocessen, domstolsförhandlingar, domar, protokoll, beslut, föreskrifter, verksamhetsberättelser och andra dokument av liknande karaktär. De behov av framställningar på andra språk som kan finnas här får tillgodoses genom översättning från de svenska originalen.

Utanför kärnområdet – en flexibel reglering

I andra delar av den offentliga verksamheten är det däremot naturligt att det kan förekomma kommunikation på andra språk än svenska.

Exemplen på detta är mångskiftande: skriftväxling och andra kontakter mellan svenska myndigheter och utländska myndigheter och internationella organisationer, muntlig kommunikation mellan företrädare för myndigheter och medborgare, t.ex. i invandratäta områden. Ett sedan länge etablerat specialfall är Sveriges utlandsmyndigheter. Vid dessa myndigheter finns regelmässigt lokalanställda som inte talar svenska, vilket nödvändiggör att man i dessa myndigheter i viss utsträckning använder ett annat språk än svenska även internt inom myndigheten. De exakta gränserna för det område inom vilket svenskan är obligatorisk kan lika lite som hittills anges generellt, utan saken får bedömas i varje enskilt fall.

Flera remissinstanser – bl.a. *Uppsala universitet*, *Stockholms universitet* och *Kungliga Tekniska högskolan* – anser att det är oklart vad bestämmelsen innebär på utbildningsområdet. *Vetenskapsrådet* lyfter fram sin egen verksamhet som exempel. Eftersom kvalitetsbedömningen av ansökningar om forskningsmedel innebär ett utbyte med internationella granskare, måste ansökningarna i de allra flesta fall vara skrivna på engelska. *Vetenskapsrådet* anser att det inte framgår tydligt i vad mån lagförslaget innebär att *Vetenskapsrådet* måste kräva att ansökningarna skrivs på svenska. Även *Högskolan i Skövde* menar att det inte vore ett rimligt krav att exempelvis examensarbeten på grundnivå, avhandlingar och uppsatser i forskarutbildningen och annan forskningslitteratur i sin helhet måste översättas till svenska. Enligt *Högskolan* måste det räcka med en sammanfattning på svenska. *Högskoleverket* anser att bestämmelsen behöver förädlas med ett undantag för högskoleområdet.

Som vi har framhållit är den föreslagna regleringen övergripande. Vad som konkret kan förväntas av enskilda myndigheter – t.ex. universitet och högskolor – får avgöras dels med utgångspunkt i språklagens regler, dels utifrån respektive verksamhetsområdes särskilda förutsättningar. När det gäller utbildnings- och forskningsområdet är givetvis de internationaliseringssträvanden som kommit till uttryck i bl.a. propositionen Ett lyft för forskning och innovation en central faktor som måste vägas in när myndigheterna ska tillämpa språklagens bestämmelser utanför kärnområdet. Som vi har understrukit tidigare finns det dock inte någon motsättning mellan internationalisering och ett värnande av svenskan som huvudspråk.

Den föreslagna bestämmelsen är alltså en huvudregel där kärnområdet är språkanvändningen i sådana förfaranden och allmänna handlingar som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten. Som har framgått ovan under 5.4 innebär språklagen inte att det ställs undantagslösa krav på viss språkanvändning; inom vissa sektorer förutsätter verksamheten att andra språk kan användas.

En undantagsbestämmelse för minoritetsspråken?

Utredningen har föreslagit att det i lagen ska införas ett uttryckligt undantag från huvudregeln. För att skydda och främja de nationella minoritetsspråken är det enligt utredningen befogat att göra det möjligt att använda minoritetsspråk i offentlig verksamhet när så är lämpligt.

Utredningen har främst haft i åtanke att ge Sametinget möjlighet att använda samiska. Undantaget skulle också ge vissa möjligheter att t.ex. använda meänkieli i offentlig verksamhet i Tornedalen. Den användning av minoritetsspråk som utredningen avser går utöver den reglerade användningen av vissa minoritetsspråk som finns i den särskilda minoritetslagstiftningen.

Att införa en uttrycklig undantagsbestämmelse riskerar enligt vår mening att vålla onödiga missförstånd – vilket också framgår av remissvaren – eftersom en sådan bestämmelse kan inbjuda till motsatstolkningar. Utöver minoritetsspråken finns, som påpekats ovan, även andra undantag från huvudregeln. Redan med hänsyn till språklagens övergripande natur vore det inte lämpligt att även dessa undantag preciserades i lagen.

Vi är därför inte beredda att föreslå en sådan undantagsregel som utredningen föreslår. Vi vill i sammanhanget påpeka att när det gäller t.ex. samiskans användning i Sametinget så är inte avsikten att den föreslagna bestämmelsen ska utgöra ett hinder mot det. Vid bedömningen av denna typ av frågeställningar kan bl.a. den föreslagna bestämmelsen i 8 § om det allmännas särskilda ansvar för minoritetsspråken aktualiseras. Även minoritetskonventionerna kan naturligtvis bli aktuella i sammanhanget.

I bestämmelsen bör en hänvisning göras till den lagreglerade rätten att inom vissa förvaltningsområden använda samiska, finska och meänkieli och rätten att i vissa ärenden inom det sociala området och inom hälso- och sjukvård använda de språk som talas i våra nordiska grannländer. Där bör också hänvisas till bestämmelser om tolkning och översättning i bl.a. rättegångsbalken, förvaltningsprocesslagen och förvaltningslagen.

8.4 Klarspråk i offentlig verksamhet

Regeringens förslag: I språklagen föreskrivs att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som utövar offentlig verksamhet ska vara vårdad, enkelt och begripligt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är positiva till att en bestämmelse om klarspråk förs in i språklagen. *Myndigheten för handikappolitisk samordning* och *Centrum för lättläst* menar dock att utredningen borde ha uppmärksammat vikten av att ha information på lättläst svenska för personer med läs- och skrivsvårigheter.

Sverigefinska Riksförbundet anser att det är angeläget att bestämmelsen även ska gälla minoritetsspråk. *Institutet för språk och folkminnen* anser att det hade varit önskvärt att utredningen klargjort att så kallad bruten svenska, särskilt i tal, mycket väl kan vara vårdad. *Statskontoret* påpekar att bestämmelsen inte får bli till ett hinder för det förvaltningspolitiska målet att öka den etniska och kulturella mångfalden på alla nivåer inom statsförvaltningen.

Skälen för regeringens förslag: Att den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig är ett av de nationella språkpolitiska målen.

Det är ett självklart krav att var och en som företräder det allmänna och utövar offentlig makt ska använda ett sådant språk som den enskilde medborgaren kan förstå. Detta är av grundläggande betydelse för den enskildes rättstrygghet och det är också en förutsättning för att myndigheter och andra organ som företräder det allmänna ska vinna medborgarnas förtroende.

I förvaltningslagen finns en bestämmelse i 7 § om språkanvändningen inom myndigheter. Bestämmelsen gäller för förvaltningsmyndigheternas handläggning av ärenden och domstolarnas handläggning av förvaltningsärenden. Bestämmelserna gäller inte regeringen och beslutande politiska församlingar, som riksdagen och fullmäktige i kommuner och landsting. Därför är det motiverat med en föreskrift i språklagen som i stället omfattar all offentlig verksamhet.

Den föreslagna bestämmelsen innebär ett krav på de offentliga organen att språket ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Innebörden av att språket ska vara *vårdat* är att det ska följa gängse språknormer. Att det ska vara *enkelt* innebär att språket ska ligga relativt nära talspråket och att språket ska vara *begripligt* innebär att det ska vara anpassat så att mottagaren bör kunna förstå.

Myndigheten för handikappolitisk samordning och *Centrum för lättläst* har påtalat behovet av lättläst information. Vi anser att det är angeläget att samhällsinformation utformas med tanke på att många människor har läs- och skrivsvårigheter. Detta får också anses ligga i uttrycken enkelt och begripligt.

Vi vill också särskilt framhålla att den föreslagna bestämmelsen inte ska förstås på ett sådant sätt att den inskränker möjligheterna att använda s.k. bruten svenska eller på annat sätt verkar hämmande på ambitionen att utveckla förvaltningens etniska och kulturella mångfald.

8.5 Termer i svenskan

Regeringens förslag: Enligt språklagen ska myndigheter ha ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Statskontoret* anser att innan myndigheterna åläggs en skyldighet att tillgängliggöra, använda och utveckla svenska termer inom respektive myndighets verksamhetsområde bör en kartläggning och konsekvensbedömning göras av myndigheternas nuvarande arbete för utveckling av termer.

Högskoleverket förutsätter att universiteten och högskolorna inte ska ha ett direkt ansvar för detta arbete eftersom terminologiutvecklingen måste samordnas centralt. *Uppsala universitet* ställer frågan hur ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter ska organiseras. *Institutet för språk och folkminnen* anser att det bör klargöras att universitet och högskolor har samma skyldigheter som andra myndigheter på detta område. *Kungliga Tekniska högskolan* anser att det är angeläget att ett universitet som undervisar och forskar i ämnen där terminologin

utvecklas ska ha ett ansvar för svenska termer i dessa ämnen. Enligt *Svenska biotermgruppen* kan ett centralt ansvar i praktiken bara tas av centrala termgrupper. Prop. 2008/09:153

Sverigefinska Riksförbundet anser att det är angeläget att bestämmelsen även ska gälla minoritetsspråk.

Skälen för regeringens förslag: En förutsättning för svenskans funktion som huvudspråk är att det är ett komplett språk. Det innebär att svenskan ska kunna användas inom alla områden, vilket kräver att det fortlöpande skapas svenska termer för innovationer och andra nya företeelser och begrepp.

Inom många områden sker utveckling och innovation genom internationellt utbyte. Detta är eftersträvaransvärt och dessutom ofta nödvändigt. Sett till svenskans ställning som ett komplett språk medför dock det internationella utbytet en risk för att det inom vissa områden inte skapas nya svenska termer i tillräcklig utsträckning. Av språkvetare ses detta som en av de viktigaste frågorna att hantera för att skydda och bevara svenskans ställning. I grund och botten är det en fråga om att så många som möjligt ska kunna få tillgång till information och kunskap och kunna delta i samhällslivet.

Behovet av att skapa ny terminologi behöver vägas mot de förutsättningar som finns inom särskilda verksamhetsområden. Inom vissa verksamheter, t.ex. forskning, är terminologin ofta så specialiserad att särskilda facktermer endast förstås av en begränsad krets specialister i världen. Inom sådana verksamhetsområden får ansvaret för att utveckla och använda terminologi naturligtvis vägas mot den egentliga nyttan samt kostnaden som sådan terminologiutveckling kan medföra.

För att termer ska vara användbara måste de vara enhetliga och ha en konsekvent och allmänt accepterad innebörd. Att skapa välfungerande termer är en komplicerad process som kräver samordning, bred kunskap och erfarenhet. För att så långt som möjligt säkerställa den termutveckling som är nödvändig för att värna svenskan bör myndigheter i språklagen åläggas ett särskilt ansvar för att svensk terminologi finns tillgänglig, används och utvecklas inom deras fackområden.

Flera remissinstanser anser att det inte framgår av utredningens förslag hur ansvaret för terminologiutvecklingen närmare ska fördelas och samordnas. Vi anser dock att det är en grundläggande förutsättning för att nya svenska termer ska skapas att språket används i olika sammanhang. Myndigheternas användning av språket skapar alltså naturliga möjligheter att utveckla terminologin. Det är därför befogat med en allmän bestämmelse om ansvaret för svensk terminologi. Där ett flertal myndigheter delar ett fackområde, såsom universitet och högskolor är aktiva inom forsknings- och utbildningsområdena, kan ansvaret med fördel samordnas och eventuellt centraliseras.

9.1 Praktiskt förhållningssätt inom UD

När det gäller verksamheten inom UD finns inga formellt fastlagda principer som rör språkhanteringen. Utredningen konstaterar att språkanvändningen styrs av praktiska förhållningssätt. Generellt kan sägas att den interna kommunikationen sker på svenska. Korrespondens med utlandet sker normalt på engelska. På utlandsmyndigheterna är situationen ofta den att det är fråga om förhandling eller andra kontakter mellan två parter med olika språk.

I Riktlinjer för handläggningen av ärenden om internationella överenskommelser (Ds 2007:25) finns rekommendationer om språk i traktater. Bilateral avtal bör i regel upprättas på ett eller två språk. Om avtalet skrivs på bara ett språk, bör det vara på engelska eller franska. Om det ska skrivas på två språk, bör det skrivas på svenska och den utländska avtalspartens språk.

9.2 Språken i EU – en central fråga

När det gäller EU är språkhanteringen en fråga med stora dimensioner; det finns 27 medlemsstater och 23 officiella språk. I samband med Sveriges anslutning till EU 1995 blev svenskan officiellt språk för Sverige.

Just den språkliga mångfalden är ett av de viktigaste kännetecknen för EU. Samtidigt som EU arbetar för integration på europeisk nivå finns en stark ambition att främja den språkliga och kulturella mångfalden i medlemsstaterna. Syftet att främja integrationen mellan medlemsstaterna och att främja medborgarnas frihet att tala och skriva sitt eget språk ingår i EU:s motto om enhet i mångfald. Vid sidan av de 23 officiella språken i unionen finns det cirka 60 andra inhemska språk och många icke-inhemska språk som talas av olika invandrargrupper.

EU:s institutioner har gemensamma regler om språk. Dessa finns i förordningen 1/1958 om vilka språk som ska användas i Europeiska ekonomiska gemenskapen (EGT L 17, 6.10.1958, s. 401). De första officiella språken, som var franska, italienska, nederländska och tyska, har utökats med bulgariska, danska, engelska, estniska, finska, grekiska, iriska, lettiska, litauiska, maltesiska, polska, portugisiska, rumänska, slovakiska, slovenska, spanska, svenska, tjeckiska och ungerska.

Inom EU drivs en politik för flerspråkighet och språklig mångfald och det poängteras t.ex. att Europeiska unionen är fast besluten att bevara sin flerspråkiga karaktär. Flerspråkighet blev 2007 också ett eget politikområde inom kommissionen med en egen kommissionär. Användningen av medlemsstaternas egna språk anses vara ett sätt att öka insynen i EU, öka dess legitimitet och göra arbetet effektivare. Rådet antog i december 2008 en resolution om en europeisk strategi för flerspråkighet (EUT C 320, 16.12.2008, s. 1).

Systemet med att varje medlemsstat i EU har sitt officiella språk innebär att medborgarna kan använda sitt nationella språk när de vänder sig till EU:s institutioner, precis som de gör i kontakterna med de egna nationella myndigheterna. På samma sätt är all lagstiftning som EU antar direkt tillgänglig för alla medborgare på det nationella språket. Alla de officiella språken har samma status.

Engelskan har fått en allt starkare ställning inom EU, vilket är en utveckling som tycks ha accelererat under de senaste åren. Samtidigt som det inom EU konstateras att engelska växer som det mest talade språket i Europa, finns en strävan att se till att detta inte begränsar den språkliga mångfalden i unionen.

9.4 Tolkningssystemet

Med anledning av EU-utvidgningen 2004 då antalet officiella språk nästan fördubblades blev det nödvändigt att begränsa tolkningen på tjänstemannanivå och sprida kostnaderna för den. Kostnaden delas numera mellan EU och de länder som vill att deras språk ska användas. Sverige har varit drivande för att få till stånd en smidigare och mindre kostsam språkordning inom EU. Samtidigt är det regeringens utgångspunkt att svenskan inte ska behandlas annorlunda än andra jämförbara språk i EU, t.ex. grekiska och portugisiska.

Tolkningssystemet bygger numera på att rådets arbetsgrupper delas in i tre kategorier, cirka 20 arbetsgrupper med full tolkning till och från EU-språken, cirka 50 grupper utan tolkning (dvs. oftast engelska eller franska utan tolkning mellan) och cirka 80 arbetsgrupper där medlemsstaterna enskilt får begära och betala för passiv eller aktiv tolkning (s.k. Request and Pay, RP).

Varje medlemsstat tilldelas för tolkning inom RP-systemet en viss pott per år inom ramen för den gemensamma budgeten. Om en stats begäran överstiger den tilldelade potten får medlemsstaten själv betala. Vid begäran som understiger potten går 2/3 tillbaka till resepoten för respektive medlemsstat. Medlemsstaterna begär tolkning halvårsvis för den kommande sexmånadersperioden.

Enligt utredningen är Sverige det land som beställer minst tolkning av EU:s medlemsstater. Endast cirka tio procent av de medel som var avsatta för tolkningen användes 2006. Detta kan jämföras med Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Spanien och Italien som fullt ut utnyttjade avsatta budgetmedel samt tillsköt egna pengar för att få tolkning i alla de arbetsgrupper de önskade. Ett antal länder använder hela sin budget. Länder som Grekland, Finland och Ungern använder hälften av budgeten. Danmark och Estland använder näst Sverige minst tolkning.

I EU-arbetet har utgångspunkten från början varit att varje medlemsstat ska arbeta på sitt officiella EU-språk. En tanke bakom detta har självfallet varit att ingen medlemsstat ska missgynnas genom att tvingas arbeta på ett annat språk än sitt modersmål. I takt med att organisationen har vuxit, antalet medlemsstater blivit fler och verksamheten kommit att omfatta fler sakområden, har det blivit svårare att fullt ut upprätthålla de

ambitioner som funnits i fråga om varje medlemsstats officiella språk. Prop. 2008/09:153
Den nuvarande situationen präglas av att en stor del av arbetet sker på engelska, att tolkning efterfrågas i begränsad utsträckning från svensk sida och att dokument översätts i minskad omfattning. Det förekommer fortfarande att översättningar brister i kvalitet eller innehåller direkta felaktigheter. Man kan också se tendenser till utveckling av en särskild ”EU-engelska” som talas av vissa tjänstemän som arbetar inom EU-organisationen.

9.5 Svenskans ställning som officiellt språk värnas

Regeringens förslag: I språklagen ska det anges att svenskan är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang och att svenskans ställning som officiellt språk i EU ska värnas.

Regeringens bedömning: Utredningens förslag om att den som företräder Sverige i EU ska använda svenska när tolkning erbjuds genomförs inte.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen har även föreslagit att lagen ska innehålla en bestämmelse om att den som företräder Sverige i EU ska använda svenska i sammanhang där tolkning erbjuds, om det inte av särskilda skäl är lämpligare att använda ett annat språk.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som tar upp frågan är positiva till förslaget. *Migrationsverket* anser att det är viktigt att verkets medarbetare blir medvetna om att svenska språket bör vara huvudspråk för dem i EU-sammanhang. *Svenska institutet* konstaterar att det är helt i linje med EU:s grundprinciper att vi ska använda svenska inom EU då det finns möjlighet till tolkning och översättning. *Institutet för språk och folkminnen* anser att en bestämmelse av detta slag är nödvändig i en språklag. *Svenska Akademien* anser att bestämmelsen innefattar både en klar kapacitetshöjning och en betydelsefull markering av svenskan som ett av unionens officiella språk. *Språkvårdssamfundet* menar att det är obegripligt att så många avstår från sitt effektivaste redskap, modersmålet, när det erbjuds professionell tolkning.

Göteborgs universitet avstyrker bestämmelsen och menar att det kan ifrågasättas i vilken utsträckning tolkning ger en bättre bild av det sagda än vissa brister i talarens eller mottagarens språkkunskaper. Vidare måste det enligt universitetet vara möjligt för personer med ett annat modersmål än svenska att företräda Sverige politiskt i EU-samarbetet.

Sametinget och *Jokkmokks kommun* vill särskilt uppmärksamma samiska språkets användning i det nordiska samarbetet mellan samer i Sverige, Norge, Finland och Ryssland.

Internationella konferenstolkförbundet anser att det inte är tillräckligt att säga att svenska företrädare ska använda svenska när tolkning erbjuds, eftersom tolkning erbjuds enbart om man själv beställer det.

Svenskan i internationella sammanhang

Ett språks ställning i ett land som landets officiella språk eller motsvarande har betydelse även utanför landet och i internationella relationer. Svenska språket har hittills i praktiken haft ställning som "Sveriges officiella språk" både inom och utanför landet. Bestämmelsen om att svenska är huvudspråk bör därför för fullständighetens skull kompletteras med en bestämmelse om att svenskan är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.

Användningen av det svenska språket i internationella sammanhang är som framgått i många avseenden en praktisk fråga och styrs i stor utsträckning av bruk och traditioner som har utvecklats inom respektive område. I de flesta sammanhang är svenskan ett av de mindre språken och de som representerar Sverige måste huvudsakligen använda något av de större språken, oftast engelska.

Avsikten med den föreslagna regleringen är att uttrycka att när de deltagande ländernas officiella språk ska komma till användning, t.ex. i traktattexter, innebär det för Sveriges del det svenska språket. Frågan om svenskan är officiellt språk i olika internationella organisationer är däremot en annan sak; i andra sammanhang än EU är detta sällan eller aldrig fallet. Det kan här nämnas att FN, med fler än 190 medlemsstater, har sex officiella språk: arabiska, kinesiska, engelska, franska, ryska och spanska. Syftet med regleringen är inte att det svenska språket ska hävdas på ett annat sätt än som nu sker i det internationella samarbetet.

Språklig mångfald i EU viktigt

Den harmoniska samlevnaden mellan många språk i Europa är en kraftfull symbol för EU:s strävan att vara förenat i mångfalden. Politiken för flerspråkighet och språklig mångfald ger förutsättningar för mindre språk att bromsa utvecklingen mot domänförluster. Att kunna ta del av EU-samarbetet på sitt eget språk är också en förutsättning för EU:s legitimitetssträvanden och för en demokratisk insyn. Här är den skriftliga översättningen av handlingar till svenska central, särskilt när det gäller rättsakter men även i fråga om andra handlingar som ställs till Sverige. Om dokumenten inte översätts – eller om översättningarna håller för låg kvalitet – får allmänheten inte tillfredsställande tillgång till innehållet, vilket inte är förenligt med principen om allmänna handlingars offentlighet.

Vi anser därför att lagregleringen av svenskan i internationella sammanhang även bör ta sikte på att svenskans ställning som officiellt EU-språk ska värnas, vilket också utredningen föreslår. En sådan bestämmelse bör kunna bidra till att motverka domänförluster och att säkerställa grundläggande krav på insyn och rättssäkerhet. Dessutom bidrar Sverige därigenom till EU:s politik för språklig mångfald.

När det gäller tolkningen i EU-arbetet har utredningen föreslagit att det ska föreskrivas att den som företräder Sverige i EU ska använda svenska i sammanhang där tolkning erbjuds, om det inte av särskilda skäl är lämpligare att använda ett annat språk.

Utredningen konstaterar att Sverige endast i begränsad omfattning använder tillgängliga tolkningsresurser. Detta förhållande är enligt utredningen förenat med flera risker. Särskilt framhålls att förutsättningarna för medborgarna att följa och påverka arbetet inom EU kan försämrast. Vidare pekar utredningen på risken för kapacitetsförluster och att en begränsad användning av tolkning därför kan få en negativ återverkan på möjligheterna att hävda de nationella intressena. Om arbetet inom EU förutsätter goda kunskaper i engelska finns det enligt utredningen dessutom en risk för att urvalet vid anställningar och för politiska uppdrag minskar och att därmed de mest lämpade personerna inte kommer att anställas. Utredningen pekar även på uppkomsten av en intern EU-jargong och ”fackengelska”. Slutligen framhåller utredningen att tolkarnas förutsättningar att upprätthålla sin kompetens blir lidande, liksom tillgången på tolkar.

Vi anser att utredningen tydliggjort riskerna med att inte använda sitt modersmål inom EU-arbetet. Det finns dock skäl att något nyansera utredningens resonemang. Det är å ena sidan helt klart att en alltmer svårhanterlig situation följer med ökningen av antalet medlemsstater – och därmed antalet officiella EU-språk. Om inte rätten att arbeta på statens officiella EU-språk görs gällande så långt det är möjligt, finns en risk att de mindre språken får stå tillbaka. Å andra sidan kan det konstateras att det av praktiska och ekonomiska skäl skulle vara mindre ändamålsenligt att enbart utgå från behovet av att hävda det egna språket när det avgörs om tolkning ska begäras.

Vi anser, som tidigare nämnts, att frågan om översättning av handlingar till svenska är central när det gäller allmänhetens insyn i EU-arbetet och för undvikande av domämförluster för svenskan. Även om omfattningen av tolkningen till och från svenska inom EU-arbetet också kan ha betydelse i detta hänseende, går denna inte att jämföra med den stora betydelse som översättningar har. Farhågorna för att medborgarnas insyn i arbetet inom EU och i den svenska förvaltningen skulle försämrast har alltså främst relevans när det gäller översättningsfrågan.

De risker för kapacitetsförluster som utredningen pekar på bör tas på allvar. Om det förväntas av en företrädare för en medlemsstat att han eller hon ska klara av att utföra sina arbetsuppgifter på ett annat språk än modersmålet kan det leda till problem i situationer där språkförmågan inte räcker till. Nackdelarna med att använda ett annat språk än sitt modersmål – dvs. främst risken för kapacitetsförluster – måste dock vägas mot bl.a. de kostnader det skulle innebära att erbjuda tolkning när den i vissa situationer inte efterfrågas.

Vi delar den oro som utredningen ger uttryck för när det gäller situationen för tolkarna. Även om frågan är viktig kan den dock inte motivera en särskild reglering i språklagen.

Vi anser alltså att det inte är motiverat att i lag uppställa ett generellt krav på att tolkning ska användas. En generell reglering är även mindre

lämplig eftersom det kan finnas skäl att behandla frågan olika beroende på om det är fråga om folkvalda representanter eller tjänstemän som företräder Sverige i EU. Det kan också noteras att den föreslagna bestämmelsen inte helt självklart kan inordnas bland språklagens i övrigt allmänna och övergripande bestämmelser. Prop. 2008/09:153

10 Den enskildes tillgång till språk

10.1 Utbildning i Sverige

Ett av de fyra nationella språkpolitiska målen är att alla rätt till språk ska tillgodoses. Denna rättighet omfattar såväl rätt att tillägna sig och utveckla det svenska språket som rätt att utveckla och bruka det nationella minoritetsspråket och det egna modersmålet. Målet innefattar även en rätt att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Som en grundläggande fri- och rättighet har enligt 2 kap. 21 § regeringsformen alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten rätt att kostnadsfritt få grundläggande utbildning i allmän skola. Det allmänna ska också svara för att högre utbildning finns.

Enligt skollagen (1985:1110) ska alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Det offentliga skolväsendet för barn och ungdom består av förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan. Kommunerna är huvudmän för förskoleklassen, grundskolan och särskolan och staten är huvudman för specialskolan och sameskolan.

För vuxna anordnar det allmänna utbildning i form av kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvux) och svenskundervisning för invandrare (sf). Komvux, särvux och sf bildar det offentliga skolväsendet för vuxna. Kommuner och landsting är huvudmän för komvux och kommunerna för särvux och sf.

Utbildningen inom grund- och gymnasieskolan i Sverige regleras genom skollagen, grundskoleförordningen (1994:1194), gymnasieförordningen (1992:394) m.fl. förordningar. Elever i den svenska grundskolan som tillhör landets nationella minoriteter eller som har ett annat modersmål än svenska har vissa rättigheter knutna till sitt språk och ursprung.

10.2 Modersmålsundervisning

Regleringen av modersmålsundervisningen inom grundskolan finns i grundskoleförordningen. Om en elev har grundläggande kunskaper i ett annat språk än svenska och språket utgör dagligt umgängesspråk hemma, ska eleven – om han eller hon önskar – få undervisning i detta språk, under förutsättning att det finns en lämplig lärare och att minst fem elever i kommunen önskar få sådan undervisning. I fråga om rätten till modersmålsundervisning i finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och

samiska gäller emellertid från och med den 1 juli 2008 att eleverna ska erbjudas modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och utan krav på att det finns minst fem elever i kommunen som önskar sådan undervisning. Tidigare gällde denna specialreglering endast för modersmålsundervisning i meänkieli, romani chib och samiska.

Regleringen av modersmålsundervisning inom gymnasieskolan finns i gymnasieförordningen. Förutsättningarna motsvarar i stort sett de som gäller för modersmålsundervisning inom grundskolan.

Inom komvux är en person behörig att tas emot till en kurs i ämnet modersmål endast om han eller hon har det aktuella språket som sitt modersmål.

10.3 Det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk

Regeringens förslag: Grundläggande bestämmelser om det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk ska finnas i språklagen i fråga om svenska, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och annat modersmål än de nu nämnda språken.

Detta ansvar innebär att var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. Vidare ska döva, hörselskadade och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de nu nämnda språken ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är i huvudsak positiva till att det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk regleras i språklagen.

Göteborgs universitet uttrycker oro för invandarspråkens ställning och framhåller rätten för svenskar med andra modersmål att utveckla och använda dessa. *Institutet för språk och folkminnen* anser att det är mycket värdefullt att den föreslagna språklagen inte bara anger språkens ställning utan också den enskildes rätt till språk. Institutet frågar sig dock varför den enskilde inte ska ges möjlighet att lära sig sitt modersmål, till skillnad från svenska, nationellt minoritetsspråk och svenskt teckenspråk. *Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn* önskar en starkare skrivning som ger döva och hörselskadade barn och unga och deras föräldrar och syskon rätt att lära sig svenskt teckenspråk. *Myndigheten för handikappolitisk samordning*, *Punktskriftsnämnden*, *Talboks- och punktskriftsbiblioteket* och *Synskadades Riksförbund* anser att den enskildes tillgång till punktskrift bör regleras i lagen. *Kungl. Vetenskapsakademien* och *Stockholms universitet* ifrågasätter att rätten att lära sig ett minoritetsspråk kopplas till minoritetstillhörighet.

Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige anser att det hade varit önskvärt om förslaget också hade omfattat statusen för främmande språk. Prop. 2008/09:153

En remissinstans, *Hudiksvalls kommun*, anser att bestämmelsen går för långt. *Ekonomistyrningsverket* anser att den föreslagna bestämmelsen ålägger det allmänna ett större ansvar än det som uttryckts i de språkpolitiska målen eller kan innefattas i myndigheternas skyldighet enligt annan lagstiftning. *Örebro stadsbibliotek och Resursbibliotek för döva* delar inte utredningens bedömning att den enskildes tillgång till språk väsentligen ska fullgöras genom utbildning.

Skälen för regeringens förslag

Allas rätt till språk

Enligt ett av de språkpolitiska målen ska alla ha rätt till språk. Med utgångspunkt i detta språkpolitiska mål bör den enskildes tillgång till språk regleras i lagen. Regleringen bör omfatta den enskildes tillgång till det svenska språket, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket samt den enskildes modersmål om detta är ett annat språk än de nu nämnda.

Det allmännas skyldighet att ge den enskilde tillgång till språk bör regleras i generella termer. I sista hand är det den enskildes ansvar att ta tillvara möjligheterna att lära sig, utveckla och använda språket, men det är det allmänna som ska se till att det t.ex. finns utbildningsmöjligheter. Till alldeles övervägande del bör det vara fråga om åtgärder som bekostas av det allmänna, men den enskildes tillgång till språk kan inte ses som en ovillkorlig rätt till exempelvis kostnadsfri språkutbildning.

Svenska språket

Rätten till svenskan är i de språkpolitiska målen uttryckt som en rätt att "utveckla och tillägna sig" svenska. I förslaget till språklag uttrycks detta så att det allmänna ska svara för att den enskilde ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Möjligheterna för var och en att lära sig svenska bör kunna tillgodoses inom ramen för regleringen i befintliga författningar om språkundervisning inom det offentliga skolväsendet. Förslaget omfattar var och en som är bosatt i Sverige. Bosatt i Sverige anses den vara som är folkbokförd enligt folkbokföringslagen (1991:481), vilket normalt förutsätter uppehållstillstånd.

Lunds universitet anser att ordet "utveckla" ska strykas eller ersättas med "utveckla sin kompetens i", eftersom den enskilde inte kan åläggas att berika ett helt språk. Ordet utveckla används emellertid även i de språkpolitiska målen och vi tror inte att det är någon större risk att ordet missförstås på det sätt som universitetet befarar.

De nationella minoritetsspråken

Rätten till det nationella minoritetsspråket är i de språkpolitiska målen formulerad som en rätt att "utveckla och bruka" språket. Enligt förslaget

till språklag ska tillgången till det nationella minoritetsspråket ha motsvarande innebörd som tillgången till svenska, dvs. det allmänna ska svara för att den enskilde ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda språket. Förslaget lyder enligt regeringens mening i bättre samklang med Sveriges skyldigheter enligt minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen.

För att närmare ange vem som omfattas av den föreslagna regleringen om nationella minoritetsspråk är det lämpligt att ta som utgångspunkt vad som gäller enligt ramkonventionen. Varje enskild individ avgör själv om han eller hon anser sig tillhöra en nationell minoritet och om han eller hon vill göra anspråk på det skydd och stöd som samhället erbjuder minoriteten. Tillhörigheten baseras således på individuell självidentifikation och etnisk förankring i gruppen. Något tvång för individen att ingå i en minoritet finns inte. Den som anser sig tillhöra en nationell minoritet bör därför enligt vår bedömning ha den tillgång till minoritetsspråket som följer av förslaget.

Kungl. Vetenskapsakademien och Stockholms universitet anser att det rent principiellt ter sig främmande för svensk rättsuppfattning i dag att en lagbestämmelse skulle innehålla en föreskrift som kan uppfattas som uttryck för särbehandling av judar. Vi konstaterar dock att den ifrågasatta kopplingen mellan en nationell minoritet och ett nationellt minoritetsspråk följer redan av ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen. Vi noterar också att ingen av de organisationer som företräder nationella minoriteter har haft några principiella invändningar mot kopplingen. Tvärtom är de positiva till en reglering av den enskildes tillgång till minoritetsspråk.

Det svenska teckenspråket

Teckenspråket är inte särskilt nämnt i de språkpolitiska målen. Enligt förslaget till språklag ges teckenspråket ställning som ett språk som det allmänna ska skydda och främja. Av detta bör följa att den enskildes tillgång till detta språk anges i lagen. Enligt vår bedömning bör den som har behov av teckenspråket ha tillgång till det språket i samma utsträckning som enligt förslaget ska gälla för svenskan och de nationella minoritetsspråken. Det innebär att det allmänna ska ge den som har behov av teckenspråk möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket. Hur det allmännas ansvar för teckenspråket ska uppfyllas i praktiken bör, liksom i dag, framgå av särskilda bestämmelser inom t.ex. utbildningsområdet.

När teckenspråket i den föreslagna språklagen ges motsvarande skydd som de nationella minoritetsspråken innebär det, som många remissinstanser påtalat, ett stort framsteg för det svenska teckenspråket. *Specialskolemyndigheten* anser att teckenspråket bör ges ett starkare skydd än de nationella minoritetsspråken. Vi anser dock inte att det finns något behov av att ha olika regleringar för nationella minoritetsspråk och det svenska teckenspråket.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Institutet för språk och folkminnen och Sveriges Dövas Riksförbund har framhållit att formuleringen i 15 § första stycket punkten 2 i utredningens förslag

innebär att det svenska teckenspråket karaktäriseras som enbart ett kommunikationsmedel och inte som det identitetsbärande modersmål det också är för en grupp svenskar. De anser därför att det i punkten 2 bör anges att döva, hörselskadade samt den som har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket. Vi har förståelse för remissinstansernas synpunkt. Teckenspråket är dövas och hörselskadades modersmål och det är följdriktigt att dessa nämns uttryckligen i bestämmelsen på motsvarande sätt som nationella minoriteter. Vi föreslår därför att bestämmelsen omformuleras i huvudsak i enlighet med remissinstansernas önskemål. Den föreslagna lydelsen innebär dock inte någon skillnad i sak jämfört med utredningens förslag.

När det gäller att avgöra vem som ska ha möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket bör behovet vara avgörande.

Att ges möjlighet att använda teckenspråk innebär att den teckenspråkige får tillgång till tolkning. Bestämmelser om skyldighet för landstingen att erbjuda tolktjänst för vardagstolkning finns i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Andra modersmål

När det gäller andra modersmål än svenska, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket, anser vi att det är följdriktigt att även dessa nämns i lagen, eftersom lagens syfte är att värna den språkliga mångfalden i Sverige och den enskildes tillgång till språk. Vi föreslår därför att det när det gäller sådana språk anges att den enskilde ska ges möjlighet att utveckla och använda det modersmål han eller hon har lärt sig som barn i hemmiljön. Förslaget motsvaras av de bestämmelser om modersmålsstöd och modersmålsundervisning som finns inom det offentliga skolväsendet.

Institutet för språk och folkminnen frågar sig varför den enskilde inte ska ges möjlighet att lära sig sitt modersmål, till skillnad från svenska, nationellt minoritetsspråk och svenskt teckenspråk. Enligt institutet kan formuleringen komma att tas till intäkt för att det allmänna inte behöver erbjuda ordnad undervisning i andra modersmål än de språk som nämns i den föreslagna bestämmelsens första stycke. Vi anser inte att det finns grund för sådana farhågor. Den föreslagna regleringen överensstämmer med de språkpolitiska målen och uttrycker således vad som gäller i dag. Någon förändring av modersmålsundervisningen är inte avsedd.

Flera remissinstanser efterlyser en reglering av punktskriften. Vi har förståelse för önskemålet, men punktskriften kan inte sägas vara ett eget språk och omfattas därför inte av syftet med språklagen.

I de språkpolitiska målen anges en rätt att få möjlighet att lära sig främmande språk. *Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige* anser att det hade varit önskvärt att lagförslaget också hade omfattat denna rätt. Det finns dock, som utredningen påpekar, inte tillräckliga skäl att i de grundläggande bestämmelserna i språklagen ta in bestämmelser om den enskildes möjligheter att studera andra språk än de som angetts i förslaget. Främmande språk kan inte heller självklart sägas omfattas av

11 Kostnads- och konsekvensanalys

Regeringens bedömning: De eventuella kostnadsökningar som kan uppkomma finansieras inom befintliga budgetramar för respektive utgiftsområde.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser menar att ytterligare resurser behövs för att språklagens syften ska kunna realiseras. *Institutet för språk och folkminnen* anser att det är nödvändigt att lägga ned ett ganska omfattande arbete på uppföljning. Institutet kan dock inte utföra ett uppföljningsuppdrag utan ett avsevärt tillskott i kompetens och resurser. *Ekonomistyrningsverket* uttrycker osäkerhet om lagens ekonomiska konsekvenser. *Umeå universitet* anser att Terminologicentrum TNC:s verksamhet måste utvecklas och stärkas.

Skälen för regeringens bedömning: Det ansvar som enligt förslaget läggs på det allmänna kan uppfyllas inom befintliga budgetramar. Den övergripande effekten av språklagen kan enligt vår bedömning förväntas vara ett ökat allmänt medvetande om språkens betydelse i samhällslivet och för individen. En initialt viktig uppgift för staten är därför att se till att myndigheter och allmänhet får information och kunskap om språklagen och dess innehåll.

För den offentliga verksamheten bör en ökad sådan medvetenhet leda till att det kommer att ses som en självklarhet att kontinuerligt reflektera över språkanvändningen i olika sammanhang och från denna utgångspunkt bedriva t.ex. ett systematiskt klarspråksarbete. Ett sådant förhållningssätt leder inte till några kostnadsökningar för verksamheten. För de fall förvaltningslagen är tillämplig – och det gäller de flesta organ som utövar offentlig verksamhet – följer liknande krav redan i dag av 7 § nämnda lag. Där föreskrivs det att myndigheten ska uttrycka sig lättbegripligt och även på andra sätt underlätta för den enskilde att ha med myndigheten att göra.

I fråga om det allmännas ansvar för de nationella minoritetsspråken bottnar det i åtaganden enligt ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen. Lagförslaget om det allmännas särskilda ansvar innebär inte några ytterligare skyldigheter jämfört med vad som följer av konventionerna och kommer således att kunna finansieras inom befintliga budgetramar.

När det gäller ansvaret för det svenska teckenspråket kan det hänvisas till FN-konventionen om funktionshindrade personers rättigheter som ratificerats av Sverige. Vi vill påpeka att det allmännas ansvar till en del fullgörs genom Institutet för språk och folkminnens verksamhet som rör vården av teckenspråket, men att det finns skäl att på myndighetsnivå stärka teckenspråkets ställning (se avsnitt 7.3).

Det har enligt utredningen inte varit möjligt att inom ramen för utredningens arbete fullständigt kartlägga myndigheternas nuvarande verksamhet för utveckling av termer. På vissa håll ses denna uppgift som en självklar och integrerad del av verksamheten. I andra fall däremot krävs det förmodligen ökad uppmärksamhet för att utveckla termer i takt med de behov som uppkommer inom respektive myndighets verksamhetsområden. Som framgått ovan under avsnitt 8.5 kan det naturligtvis variera från område till område vad ansvaret för att utveckla och använda en svensk terminologi innebär konkret.

När det gäller det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk är tanken att tillgången till alldeles övervägande del ska tillgodoses inom det befintliga offentliga skolväsendet. I den utsträckning andra insatser visar sig behövas ryms de inom befintliga anslag.

Uppgiften att följa upp tillämpningen av språklagen ligger inom ramen för det uppdrag som Institutet för språk och folkminnen med dess avdelning Språkrådet har. När det gäller samiska är det en uppgift också för Sametinget att följa upp språklagens tillämpning.

12 Författningskommentar

Förslaget till språklag

Lagens innehåll och syfte

1 § *I denna lag finns bestämmelser om svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Lagen innehåller även bestämmelser om det allmännas ansvar för att den enskilde ges tillgång till språk samt om språkanvändning i offentlig verksamhet och i internationella sammanhang.*

I den inledande bestämmelsen redovisas lagens innehåll i huvuddrag. I betänkandets lagförslag nämns dock inte svenskan i internationella sammanhang. För fullständighetens skull anser regeringen att ett sådant tillägg bör göras till den föreslagna bestämmelsen.

2 § *Syftet med lagen är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Lagen syftar också till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.*

Lagens syften utgår från de språkpolitiska målen. Ett första syfte är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället, alltså frågor som rör språkens status. Ett andra syfte är att värna både svenska språket och den språkliga mångfalden i Sverige. Ytterligare ett syfte rör individens relation till språk och går ut på att värna den enskildes tillgång till språk när det gäller svenska, nationella minoritetsspråk, teckenspråk och andra modersmål än de tidigare nämnda.

Bestämmelsen gäller föreskrifter i lagar och förordningar men inte föreskrifter på lägre nivå. Den tar sikte på att det i en existerande eller framtida författning kan finnas bestämmelser som kolliderar med en bestämmelse i språklagen. Det får avgöras enligt sedvanliga tolkningsregler om en bestämmelse i en specialförfattning ska anses exklusivt reglera en fråga som behandlas också i språklagen.

Ett annat tillämpningsområde för bestämmelsen är om det ska göras undantag från huvudregeln i 10 § första stycket inom kärnområdet för den bestämmelsen. Sådana undantag kräver författningsstöd.

En avsikt med bestämmelsen är också att klargöra att språkagens bestämmelser om svenskan och andra språk inte medför begränsningar i det skydd mot diskriminering på grund av språk som ges genom annan lagstiftning.

Svenska språket

4 § *Svenska är huvudspråk i Sverige.*

I paragrafen bestäms svenska språkets status genom att det ges ställning som landets huvudspråk. Innebörden av benämningen huvudspråk framgår av 5 §.

5 § *Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.*

I paragrafen anges i korthet vad det innebär att svenskan är huvudspråk i Sverige. Svenska ska vara samhällets gemensamma språk. Innebörden av detta är att alla som är bosatta i Sverige ska ges möjlighet att lära sig svenska och att svenskan ska kunna användas inom alla samhällsområden, t.ex. vid kontakter med företrädare för det allmänna inom olika samhällssektorer.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 5.3.

6 § *Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.*

I bestämmelsen anges att ett särskilt ansvar för svenska språkets användning och utveckling ligger hos det allmänna. Ytterst går det allmännas ansvar ut på att inom olika samhällsområden värna om svenskans ställning, funktion och utveckling som huvudspråk.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 5.4.

7 § *De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.*

I paragrafen lagfästs den ställning som de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska har haft sedan Sveriges anslutning till ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). Dessa konventioner trädde i kraft den 1 juni 2000. Sedan dess har finska, meänkieli och samiska ställning som landsdels- eller minoritetsspråk med historisk geografisk anknytning och jiddisch och romani chib som territoriellt obundna minoritetsspråk, för vilka skyddet är mer allmänt och mindre omfattande.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 6.3.

8 § *Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.*

I paragrafen anges i generella termer det allmännas ansvar för de nationella minoritetsspråken. Den närmare innebörden av detta framgår av åtagandena enligt minoritetskonventionerna. Även regleringen i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar är exempel som kan nämnas. I lagrådsremissen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna föreslår regeringen en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I lagrådsremissen behandlas bl.a. främjandet av minoritetsspråken utförligt.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 6.3.

Det svenska teckenspråket

9 § *Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.*

Enligt bestämmelsen åläggs det allmänna ett ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Ordalydelsen är densamma som i 8 §. Sverige har ratificerat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder, där frågor om teckenspråk behandlas.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 7.3.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

10 § *Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.*

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

Paragrafens första stycke uttrycker det som, fastän inte lagfäst, sedan lång tid tillbaka gäller i Sverige. Innebörden är att de offentliga organen arbetar på svenska, skriftligt såväl som muntligt. Detta är en huvudregel som har ett antal mestadels självklara undantag. Kärnområdet för huvudregeln är språkanvändningen i sådana förfaranden och allmänna handlingar som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten. Om undantag ska förekomma krävs det stöd i lag eller förordning (jfr 3 §). Bestämmelsen är inte avsedd att utgöra en begränsning av möjligheten att t.ex. inom forskning och utbildning bedriva verksamhet på andra språk än svenska för att möjliggöra ett deltagande på ett integrerat och konkurrenskraftigt sätt i det internationella forskningssamfundet. Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 8.3.

Vad som avses i *andra stycket* är rätten att inom vissa förvaltningsområden använda samiska, finska och meänkieli (enligt lagen [1999:1175] om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och lagen [1999:1176] om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar) och rätten att i vissa ärenden inom det sociala området och inom hälso- och sjukvård använda de språk som talas i våra nordiska grannländer (enligt lagen [1995:479] om nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster). I lagrådsremissen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna föreslår regeringen en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Den föreslagna lagen föreslås ersätta de ovan nämnda lagarna om rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Hänvisningen i *tredje stycket* syftar på bestämmelser i bl.a. rättegångsbalken, förvaltningsprocesslagen och förvaltningslagen.

11 § *Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.*

Det är en självklar utgångspunkt för den offentliga verksamheten att språket som används ska kunna förstås av dem som berörs av åtgärder som vidtas eller beslut som fattas av domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra företrädare för offentlig verksamhet. Detta, som brukar beskrivas som ett krav på klarspråk, uttrycks i 11 §.

Bestämmelsen tar sikte på den kommunikation som sker mellan en myndighet eller annan företrädare för offentlig verksamhet och den enskilde medborgaren inom ramarna för den offentliga verksamheten. Klarspråk är särskilt angeläget i domar, beslut och andra handlingar som härrör från domstolar och förvaltningsmyndigheter och som rör enskilda individer.

Klarspråkskravet omfattar inte bara det skrivna språket utan också det talade. Vad som då närmast avses är språket vid förhandlingar eller annan muntlig handläggning i domstolar och förvaltningsmyndigheter.

I bestämmelsen föreskrivs att språket ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Som framgår av avsnitt 8.4 avses med *vårdat* att språket ska följa gängse språknormer, med *enkelt* att språket ska ligga relativt nära talspråket och med *begripligt* att språket så långt det är möjligt ska vara anpassat så att mottagaren kan förstå.

Kravet på klarspråk gäller också när andra språk än svenska används i offentlig verksamhet.

12 § *Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.*

Viktiga förutsättningar för att svenskan även i framtiden ska kunna fungera som huvudspråk är att det sker ett fortlöpande terminologiarbete som följer t.ex. den tekniska utvecklingen inom olika områden och även att den svenska terminologin används. Myndigheterna har enligt bestämmelsen ett ansvar för terminologiarbetet.

I sådana fall då myndighetens verksamhet förutsätter ett omfattande eller högt specialiserat användande av andra språk, såsom kan förekomma i forsknings- och utbildningssektorn, får ansvaret för att utveckla och använda viss terminologi naturligtvis vägas mot den egentliga nyttan samt kostnaden som sådan specialiserad terminologiutveckling kan medföra.

Svenskan i internationella sammanhang

13 § *Svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.*

Svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas.

I *första stycket* slås fast att svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.

Andra stycket rör svenskans ställning i Europeiska unionen och innebär att i första hand regeringen ska arbeta för att svenskan ska behålla sin ställning som officiellt EU-språk.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 9.5.

Den enskildes tillgång till språk

14 § *Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska*

1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och

2. den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om den enskildes tillgång till språk och motsvarar i huvudsak 15 § i utredningens förslag. Utgångspunkten är de språkpolitiska målen.

I *första stycket* behandlas svenskan, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Innebörden av att ha tillgång till dessa språk är att den enskilde ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda respektive språk. I fråga om svenska gäller detta alla som – enligt den definition som ges i folkbokföringsförfattningarna – är bosatta i Sverige. För de nationella minoritetsspråken gäller tillgången till språket personer som tillhör en nationell minoritet. Några allmänt erkända, entydiga avgränsningar av vilka som tillhör nationella minoriteter finns inte. Som regel utgår man från den enskildes egen bedömning i fråga om tillhörigheten.

När det gäller att avgöra vem som ska ha möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket bör behovet vara avgörande. En självklar kategori är de personer som har behov av teckenspråk på grund av funktionsnedsättning. Till denna kategori hör döva, dövblinda, hörselskadade, vuxendöva och personer med språkstörning. Det är den person som har en funktionsnedsättning av nu angett slag som avgör om han eller hon ska anses vara teckenspråkig eller inte. De närmast anhöriga till teckenspråkiga personer har ett sådant behov av teckenspråk att även de ska ges tillgång till teckenspråket. Till de närmast anhöriga hör givetvis föräldrar och syskon till teckenspråkiga barn. Till kategorin hör även barn till teckenspråkiga föräldrar. De som framför allt avses är minderåriga barn, vilket inte utesluter att den föreslagna rätten till språket även kan omfatta vuxna barn till den som drabbas av t.ex. hörselnedsättning som vuxen och blir beroende av teckenspråk. Därutöver kan det finnas andra personer som får anses ha ett sådant behov av teckenspråk att de ska ha tillgång till detta språk. Det ska vara fråga om personer som har en speciell personlig anknytning till den som är teckenspråkig och därmed är särskilt viktig för dennes behov av kommunikation. Ett exempel kan vara en mor- eller farförälder som har en särskild betydelse för det teckenspråkiga barnet. Ett annat exempel kan vara den som är gift eller sammanboende eller på annat sätt lever varaktigt tillsammans med en person som i vuxen ålder drabbas av dövhet eller allvarlig hörselnedsättning. Däremot faller den som för sin yrkesutövning är i behov av teckenspråk utanför regleringen.

I *andra stycket* behandlas modersmål. Åtagandet är begränsat till att den enskilde ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål. Bestämmelsen motsvaras av de bestämmelser om modersmålsstöd och modersmålsundervisning i det offentliga skolväsendet som finns i särskilda förordningar för respektive skolform. Bestämmelsen i 14 § andra stycket innebär inte någon ökad skyldighet för skolhuvudmän att erbjuda modersmålsundervisning.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 10.3.

15 § *Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.*

Bestämmelsen motsvarar 16 § i utredningens förslag. Det allmänna åläggs att se till att den enskilde ges den tillgång till språk som anges i 14

§. I vilka former det allmänna fullgör sitt ansvar enligt denna Prop. 2008/09:153
bestämmelse kommer till närmare uttryck främst i olika författningar
inom utbildningsområdet.

Språket är av grundläggande betydelse för den enskilda individens möjligheter till social gemenskap. Tillgången till språk är också en förutsättning för den enskildes möjligheter att utbilda sig, informera sig och skaffa sig kunskap. Möjligheten att delta i samhällslivet förutsätter dessutom tillgång till ett språk som är gemensamt för samhället och som alla som är bosatta i landet förstår och kan använda.

Svenskan är sedan lång tid ett stabilt språk. Språksituationen i Sverige har emellertid, liksom i många andra länder, förändrats under senare år. Därmed har språksituationen blivit mer mångfasetterad och svenskans ställning är inte längre lika självklar som den tidigare varit.

Det som haft den största inverkan på svenskans ställning i Sverige är den tilltagande internationaliseringen. Denna har bl.a. lett till att det inom flera områden används engelska i allt större utsträckning i stället för eller vid sidan av svenska. Även det förhållandet att det i dag talas åtminstone 150 olika modersmål i Sverige sätter fokus på frågor om svenskans, och andra språks, ställning. Sedan 2000 har fem språk officiell ställning som nationella minoritetsspråk i Sverige. De nu beskrivna förhållandena gör det motiverat att slå fast vilken ställning svenskan och andra språk har och hur språken bäst kan värnas för att bevara en språklig mångfald. Det är mot denna bakgrund man ska se Språklagsutredningens uppdrag.

Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag har varit att utarbeta ett förslag till språklag, där det svenska språkets ställning regleras. I uppdraget har vidare ingått att överväga om det bör införas bestämmelser om de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket i en språklag. Att belysa frågan om svenska språket i internationella sammanhang har också ingått i uppdraget.

Enligt direktiven ska lagen ge en tydlig signal om den vikt som svenska språket har. Däremot ska lagen inte behandla språkriktighetsfrågor eller språks användning inom olika områden, utöver den offentliga förvaltningen. Inte heller bör sanktioner knytas till lagen.

Utgångspunkter för förslaget

De mål som riksdagen har angett för den nationella språkpolitiken har varit en utgångspunkt för utredningen. Dessa mål är:

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.
- Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.
- Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Till grund för Språklagsutredningens förslag har också legat bl.a. det handlingsprogram och förslag till språklag som Kommittén för svenska språket lade fram 2002 i betänkandet Mål i mun (SOU 2002:27). Även remissinstansernas synpunkter på lagförslaget i betänkandet har beaktats. Härutöver har i stor utsträckning tidigare utredningsarbeten, bl.a. de som rör de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket, legat till grund för utredningens arbete.

Utredningen har också haft omfattande kontakter med myndigheter och företrädare för organisationer och intressegrupper.

Språklagens syften

I lagen anges svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Bestämmelserna är utformade med sikte på att lagen ska värna både det svenska språket och den språkliga mångfalden i Sverige.

Språklagens innehåll

I en inledande bestämmelse anges lagens syfte. Därefter följer bestämmelser om det svenska språkets ställning och dess användning i offentlig förvaltning och i internationella sammanhang. Lagen innehåller också bestämmelser om de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Vidare innehåller lagen bestämmelser om det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk.

Det svenska språket

I lagen slås fast att svenska är huvudspråk i Sverige. Detta innebär att svenska är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det allmänna ska enligt lagen ha ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

De nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket

Genom konventionsanslutningar är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch nationella minoritetsspråk i Sverige. Enligt utredningens förslag ska dessa språks ställning lagfästas i språklagen. Det föreslås också att det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att skydda och främja minoritetsspråken.

Genom lagen får det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja även det svenska teckenspråket.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

Enligt förslaget ska det i lagen anges att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i

offentlig verksamhet är svenska. Nationella minoritetsspråk får användas när det är lämpligt. Bestämmelsen innehåller också en hänvisning till den lagfästa rätten för enskilda att i vissa fall använda nationella minoritetsspråk och till bestämmelser om rätt att i Sverige använda ett annat nordiskt språk.

Språket i offentlig verksamhet ska enligt förslaget vara vårdat, enkelt och begripligt. Domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra offentliga organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet ska, med andra ord, vara skyldiga att använda klarspråk i sina kontakter med allmänheten.

En särskild bestämmelse föreslås i fråga om utvecklingen av svensk terminologi. Den innebär att myndigheter ska ha ett särskilt ansvar för att svenska termer finns tillgängliga, används och utvecklas inom respektive myndighets fackområde.

Svenskan i internationella sammanhang

En bestämmelse om att Sveriges officiella språk i internationella sammanhang är svenska föreslås i lagen.

Vidare föreslås bestämmelser om att svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas och att den som företräder Sverige i EU ska använda svenska där tolkning kan fås, om det inte av särskilda skäl är lämpligare att använda ett annat språk.

Det allmännas ansvar för den enskildes tillgång till språk

Enligt förslaget ska det allmänna ha ansvar för den enskildes tillgång till språk. Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Den som tillhör en nationell minoritet och den som har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket respektive det svenska teckenspråket. Vidare ska den som har ett annat modersmål än de nu nämnda ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Förslag till språklag

Lagens innehåll och syfte

1 § I denna lag finns bestämmelser om det svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Lagen innehåller även bestämmelser om det allmännas ansvar för att den enskilde ges tillgång till språk samt om språkanvändning i offentlig verksamhet.

2 § Syftet med lagen är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Lagen syftar också till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

3 § Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

Det svenska språket

4 § Svenska är huvudspråk i Sverige.

5 § Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.

6 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

De nationella minoritetsspråken

7 § De nationella minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

8 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det svenska teckenspråket

9 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. Nationellt minoritetsspråk får användas, när det är lämpligt.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

Prop. 2008/09:153
Bilaga 2

Om skyldighet för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Svenskan i internationella sammanhang

13 § Svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.

14 § Svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas.

Den som företräder Sverige i Europeiska unionen ska använda svenska när tolkning erbjuds, om det inte av särskilda skäl är lämpligare att använda ett annat språk.

Den enskildes tillgång till språk

15 § Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska

1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket,

2. den som har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

16 § Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 15 §.

Denna lag träder i kraft den ...

Remissyttranden över Värna språken – förslag till språklag (SOU 2008:26) har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Justitieombudsmannen, Riksrevisionen, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Norrbottens län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Migrationsverket, Sveriges ständiga representation vid Förenta Nationerna, Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU), Sveriges ambassad i Pretoria, Sveriges ambassad i Bangkok, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida, Svenska institutet, Sveriges exportråd, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Ekonomistyrningsverket, Statskontoret, Verket för förvaltningsutveckling, Verva, Statens skolverk, Myndigheten för skolutveckling, Specialpedagogiska institutet, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Vetenskapsrådet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Stockholms universitet (TÖI), Göteborgs universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Karlstads universitet, Växjö universitet, Örebro universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Blekinge tekniska högskola, Försvarshögskolan, Högskolan i Borås, Högskolan Dalarna, Högskolan på Gotland, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Skövde, Högskolan Väst, Mälardalens högskola, Södertörns högskola, Chalmers tekniska högskola, Sameskolstyrelsen, Specialskolemyndigheten, Sametinget, Patent- och registreringsverket, Terminologicentrum, TNC, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, DO, Jämställdhetsombudsmannen, JämO, Handikappombudsmannen, Statens kulturråd, Riksarkivet, Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, Botkyrka kommun, Stockholms kommun, Eskilstuna kommun, Vadstena kommun, Växjö kommun, Mörbylånga kommun, Karlskrona kommun, Malmö kommun, Trelleborgs kommun, Göteborgs kommun, Tibro kommun, Karlstad kommun, Degerfors kommun, Örebro kommun, Leksands kommun, Hudiksvalls kommun, Härnösands kommun, Skellefteå kommun, Jokkmokks kommun, Pajala kommun, Stockholms läns landsting, Skåne läns landsting, Värmlands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Svenska Akademien, Kungl. Vetenskapsakademien, Handikappförbundens samarbetsorgan, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Tjänstemännens Centralorganisation, TCO, Sveriges Akademikers Centralorganisation, SACO, Landsorganisationen i Sverige, LO, Språkvårdssamfundet, Hörselskadades Riksförbund, Riksförbundet döva, hörselskadade och språkstörda barn, Sveriges Dövas Riksförbund, Synskadades Riksförbund, Judiska Centralrådet, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, SIOS, Samernas utbildningscentrum, Svenska Tornedalingars Riksförbund–Tornionlaaksolaiset, Sverige-finländarnas delegation, Sverigefinska Riksförbundet, Delegationen för romska frågor, Swedish Bureau for Lesser Used Languages, SWEBLUL,

Svenska Industriens Patentingenjörers Förening, Svenska Patentombudsföreningen, Internationella konferenstolkförbundet, AIIC (Association internationale des interprètes de conférence) och- Nätverket språkförsvaret. Prop. 2008/09:153 Bilaga 3

Därutöver har skrivelser inkommit från Svenska biotermgruppen, Examinerade språkkonsulter i svenska (ess), Punktskriftsnämnden, Riksteatern, Bergspartiet i Bergs kommun, Tåssåsens sameby, Samisk språknämnd, Örebro stadsbibliotek och Resursbibliotek för döva.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2009-03-02

Närvarande: F.d. justitierådet Inger Nyström, f.d. regeringsrådet Karl-Ingvar Rundqvist och justitierådet Lars Dahllöf.

Språklag

Enligt en lagrådsremiss den 19 februari 2009 (Kulturdepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till språklag.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Michael Staff.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Den snabba internationaliseringen och samhällsutvecklingen har medfört en medvetenhet om språkets betydelse för kulturen och demokratin. Sedan riksdagen i december 2005 beslutat att anta de språkpolitiska mål som lagts fram i regeringens proposition Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik (prop. 2005/06:2) har nu föreslagits en språklag.

Den föreslagna lagen innehåller allmänt hållna bestämmelser som avses vara av övergripande karaktär. Bestämmelserna ger uttryck för några generella språkpolitiska mål. Därtill ges det allmänna särskilt ansvar i vissa hänseenden, dock utan att det av lagtexten går att utläsa något närmare om innebörden av dessa skyldigheter. Några regler om tillsyn eller sanktioner har inte kunnat förenas med de opreciserade lagbestämmelserna.

Att införa en lag av sådan karaktär och utformning framstår från rent rättsliga synpunkter som en tveksam åtgärd. Det är tydligt att det är andra aspekter som får bli avgörande när det gäller att ta ställning till behovet av en språklag och om syftet bakom en sådan lag kan uppnås.

I lagrådsremissen görs nu emellertid den bedömningen att en språklag behövs för att ge en tydlig signal om den vikt svenska språket har. Med en sådan utgångspunkt är det Lagrådets, liksom för övrigt flera remissinstansers, uppfattning att en lagreglering av svenskans ställning som huvudspråk närmast bör befästas i grundlag och inte i vanlig lag. Redan förekomsten av en språklag kan dock förväntas leda till en ökad medvetenhet hos envar om betydelsen av språk och deras användning.

I övrigt lämnar Lagrådet med dessa anmärkningar lagförslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 mars 2009

Närvarande: Statsrådet Bildt, ordförande, och statsråden Ask, Leijonborg, Erlandsson, Björklund, Sabuni, Adelsohn Liljeroth, Tolgfors, Björling

Föredragande: statsrådet Adelsohn Liljeroth

Regeringen beslutar proposition 2008/09:153 Språk för alla – förslag till språklag